

Cena 40 Kč

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

10

2017

ročník 69

FIBRICH

OCHRANA OSOBNÍCH ÚDAJŮ

Rozhovor s Miroslavou Matoušovou z ÚOOÚ „Kuchařka“ pro knihovny

ROZHOVOR

s Annou Machovou, předsedkyní Odborového svazu pracovníků kultury a ochrany přírody

83. světová konference IFLA ve Vratislavi
Rekvalifikace v oboru knihovnictví
Kluby pro děti a mládež
CoderDojo

Poprvé na světové konferenci IFLA s. 362–363

↑ **Hala století, památka UNESCO a místo konání konference***

← **Momentka z oficiálního zahájení konference** a ze společenského večera***

Foto: * Lenka Maixnerová, ** Lenka Prucková

Trendům navzdory: e-knihy v Městské knihovně v Praze

s. 358–359 →

Obálka Prima sezóny Josefa Škvoreckého, e-knihy z produkce MKP

Obr.: archiv MKP

Deset let konference o šedé literatuře a repozitářích s. 367

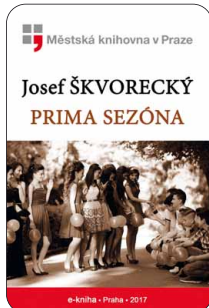
↓ **Konference se v současnosti konají v Ballingově sále v NTK**

Foto: archiv Národní technické knihovny

Konference Elektronické služby knihoven počtvrté s. 364–366

← **Momentka z předkonferenčního workshopu v Knihovně UTB ve Zlíně** Foto: archiv KKFZ

Téma – Ochrana osobních údajů

343 Osobní údaje pod dohledem. Rozhovor s M. Matoušovou z Úřadu pro ochranu osobních údajů | Jaroslav Císař

347 „Praktická kuchařka“ pro knihovny | Svatomíra Fojtová

348 Novela zákona o ochraně osobních údajů | Roman Giebisch

349 Vydávání knih v ČR Bilance vydávání knih v ČR v roce 2016 (4. část) | Jaroslav Císař

352 Rozhovor s PhDr. Annou Machovou, předsedkyní Odborového svazu pracovníků kultury a ochrany přírody (OSPPOP) Velmi citlivě vnímám nespravedlnosti | Jaroslav Císař

357 Recenze O epoše papíru | Renáta Salátová

Využití nových technologií

358 Trendům navzdory: e-knihy v Městské knihovně v Praze | Vojtěch Vojtíšek

360 „E-deposit“: elektronické publikace v Národní knihovně ČR (2. část) | Martin Žižala

361 Inspirace „Živé knihy“ pro studenty | Michaela Hušková

Události

356 Z činnosti knihovny v Šumperku | Milada Písková

362 Poprvé na světové konferenci IFLA | Lenka Prucková

364 Konference Elektronické služby knihoven počtvrté | Jan Kaňka

366 Texty a šansony zněly pod širým nebem | Kateřina Janošková

367 Deset let konference o šedé literatuře a repozitářích | Hana Vyčítalová

Dětské čtenářství

368 Kluby pro děti a mládež CoderDojo v knihovnách | Vladana Pillerová

370 Elixír pro dětské oddělení v Rožnově pod Radhoštěm | Ilona Kroupová

371 Osobnosti knižní kultury „Paní knihovnice“ z Mirovic | Daniela Wimmerová

372 Vzdělávání Aktuální možnosti získání rekvalifikace v oboru knihovnictví | Adéla Dilhořová

Komiksově procházky Smolíkové a Procházky 2

374 S komiksem od pravěku do současnosti | Klára Smolíková a Jiří W. Procházka

377 Ze zahraničí Staré maďarské knihovny | Klára Truchlá

378 Literární výročí Listopad | Milan Valden

379 Ze světa | Roman Giebisch

380 Novinky knihovnické literatury | Monika Hrušková

ELEKTRONICKÁ VERZE A ARCHIV ČTENÁŘE — <http://ctenar.svkk1.cz>

CONTENTS

Topic – Personal data protection

343 Personal data under review. Interview with Miroslava Matoušová from the Data Protection Office | Jaroslav Císař

347 „Practical cookbook“ for libraries | Svatomíra Fojtová

348 Amendment to the Personal Data Protection Act | Roman Giebisch

Publishing books in the Czech Republic

349 Balancing the books published in the Czech Republic in 2016 (Part Four) | Jaroslav Císař

Interview with PhDr. Anna Machová, President of the Trade Union of Workers in Culture and Nature Protection (OSPPOP)

352 I am very sensitive to injustice | Jaroslav Císař

356, 362, 364, 366, 367 Events

357 Review The paper age | Renáta Salátová

Using new technologies

358 Against the trends: e-books in the Prague Municipal Library | Vojtěch Vojtíšek

360 „E-deposit“: electronic publications at the Czech National Library. Part Two | Martin Žižala

361 Inspiration „Living books“ for students | Michaela Hušková

Children's reading

368 CoderDojo clubs for children and youth at libraries | Vladana Pillerová

370 Elixír for the Children's Section at Rožnov p. Radhoštěm | Ilona Kroupová

Book culture celebrities

371 „Mrs Librarian“ from Mirovice | Daniela Wimmerová

Training

372 Current librarianship requalification opportunities | Adéla Dilhořová

Smolíková's and Procházka's strolls among comics 2

374 From ancient days to the present with comics | Klára Smolíková and Jiří W. Procházka

377 From abroad Old Hungarian libraries | Klára Truchlá

378 Literary anniversaries November | Milan Valden

379 From around the world | Roman Giebisch

380 Latest library literature | Monika Hrušková

INHALT

Thema – Datenschutzerklärung

343 Personalangaben unter der Aufsicht. Ein Gespräch mit M. Matoušová aus dem Amt für den Datenschutz | Jaroslav Císař

347 „Ein praktisches Kochbuch“ für Bibliotheken | Svatomíra Fojtová

348 Eine Gesetznovelle für Datenschutzerklärung | Roman Giebisch

Bücherverlagswesen in der Tschechischen Republik

349 Die Bilanz des Bücherverlagswesens in der Tschechischen Republik im Jahr 2016 (4. Teil) | Jaroslav Císař

Gespräch mit PhDr. Anna Machová, der Vorsitzende des Gewerkschaftes der Kultur- und Naturschutzarbeiter

352 Ich nehme die Ungerechtigkeit sehr empfindlich wahr | Jaroslav Císař

356, 362, 364, 366, 367 Ereignisse

357 Rezension Über die Papierepoche | Renáta Salátová

Technologienutzung

358 Trotz die Trends: E-Bücher in der Stadtbibliothek in Prag | Vojtěch Vojtíšek

360 „E-deposit“: elektronischen Publikationen in der Nationalbibliothek der Tschechischen Republik 2. Teil | Martin Žižala

361 Inspiration „Lebende Bücher“ für Studenten | Michaela Hušková

Kinderleserschaft

368 CoderDojo Klubs für Kinder und Jugend in Bibliotheken | Vladana Pillerová

370 Ein Elixier für die Kinderabteilung in der Bibliothek in Rožnov p. Radhoštěm | Ilona Kroupová

Persönlichkeit der literarischen Kultur

371 „Frau Bibliothekarin“ aus Mirovice | Daniela Wimmerová

372 Ausbildung Aktuelle Möglichkeiten für eine Umschulung in der Bibliothekslehre | Adéla Dilhořová

Smolíková's und Procházka's Comicspaziergänge 2

374 Mit dem Comics von der Urzeit bis die Gegenwart | Klára Smolíková und Jiří W. Procházka

377 Aus dem Ausland Old Hungarian libraries | Klára Truchlá

378 Literarische Jahrestage November | Milan Valden

379 Aus der Welt | Roman Giebisch

380 Neuerscheinungen der Bibliothekarischen Literatur | Monika Hrušková

Mezi 120 a 70

Vážené čtenářky, vážení čtenáři, ne, neobávejte se, ač k tomu svádí titulky, že jsme *Čtenáře* začali nově profilovat jako matematický věstník. Ale pod dojmem posledních událostí, kdy si jeho vydavatel připomíná 120. výročí svého založení, na poslední redakční radě jsme rekapitulovali, jak na stránkách časopisu budeme příští rok připomínat 70 let jeho kontinuálního vycházení. Média nás masivně připravují na nadcházející 100. výročí vzniku samostatného Československa. Je tedy jasné, že žijeme v lese numer. Aniž by to byl náš záměr, přehlédnutím obsahu tohoto čísla 10 (stránky 343–380) mě až zarazilo, jakou koncentrací kvantifikací a číselných identifikátorů se vyznačují shromážděné příspěvky.

Ochrana osobních údajů bude podléhat od května 2018 Nařízením Evropského parlamentu a Rady EU č. 2016/679, vyžadá si ovšem novelu dosavadního zákona č. 101/2000 Sb. Čtvrtá závěrečná část o vydávání knih v ČR v roce 2016 se číslu jen hemží, takže rozhovor s předsedkyní Odborového svazu pracovníků kultury a ochrany přírody, jednoho z 29 odborových svazů sdružených v Českomoravské konfederaci odborových svazů, svými údaji mj. o tristní platové situaci v Národní knihovně nijak nevybočuje.

Informujeme také o již 83. světové konferenci IFLA, která se konala ve Vratislavi, o desetileté bilanci odborné akce o šedé literatuře i doslova benjamínku ve výměně zkušeností, teprve 4. ročníku konference o Elektronických službách knihoven. Páté pokračování proběhne až v roce 2019. I dětské oddělení v Rožnově pod Radhoštěm, byť působí pouze ve 2 místnostech, se identifikuje čísly, jako třeba 12 pořádanými soutěžemi ročně nebo 21. ročníkem Podzimního putování broučků. Druhá část nového seriálu o komiksu obsahuje i přesné datum zrodu jeho současné podoby – 16. 2. 1896. V rubrice *Ze zahraničí* se uvádí, že nejstarší knihovna v Uhrách vznikla roku 996, tedy před 1021 lety, první veřejnou knihovnou v dnešním Maďarsku se stala Univerzitní knihovna v Pětikostelí založená v roce 1774, katalog jejího fondu však pochází již z roku 1760... A což teprve, až budeme všichni označení čipy! Na které stránce o tom jen George Orwell psal ve svém románu *1984*?

JAROSLAV CÍSAŘ

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
příspěvková organizace Středočeského kraje,
ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)
Šéfredaktor: PhDr. Jaroslav Císař
Redaktorka: PhDr. Pavla Vlková
Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková
Ilustrace na obálce: Lukáš Fibrich

Sídlo redakce (příjem inzercí a objednávků na předplatné):

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641,
272 01 Kladno
Tel.: 312 813 154 (Jaroslav Císař)
Tel.: 312 813 138 (Pavla Vlková)
e-mail: ctenar@svkkl.cz; ctenar.vlkova@svkkl.cz;
redakcectenare@centrum.cz

Redakční rada: Ing. Jiří Mika (předseda),
Mgr. Svatomíra Fojtová, Miloslav Linc,
Mgr. Petra Miturová, PhDr. Vít Richter,
PhDr. Klára Rösslerová, Ph.D., PhDr. Renáta Salátová,
PhDr. Vladimíra Švorcová

Tisk: SERIFA, spol. s r. o., Jinonická 80, 150 00 Praha 5

Distribuce:

Rozesílání časopisu zajišťuje A.L.L. production, s. r. o.,
Ve Žlíbku 1800/77, Hala 7A, 193 00 Praha 9 –
Horní Počernice, tel.: 234 092 811 (sekretariát),
e-mail: info@predplatne.cz
Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s. –
drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.;
SUWECO CZ s. r. o.
Podávání novinových zásilek povoleno
Ředitelstvím poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994
ze dne 20. 6. 1994
Podávání novinových zásilek bylo povoleno
Českou poštou s. p. OZSeč Ústí nad Labem
dne 21. 1. 1998. j. zn. P-327/98
Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč
(dvojčíslo 60 Kč)

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana,
L. K. Permanent spol. s r. o., pošt. schránka 4,
834 14 Bratislava 34, tel.: 00421-02 49 111 203,
fax: 00421-02 49 111 209,
e-mail: herslova@lkpermanent.sk
Cena jednoho čísla 1,99 €, roční předplatné 22,56 €
(dvojčíslo 2,66 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR
Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo
zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 10. 10. 2017.
Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Osobní údaje pod dohledem

Pětadvacátého května 2018 vstoupí v platnost obecné nařízení EU o ochraně osobních údajů, které je spíše známé pod anglickou zkratkou GDPR (General Data Protection Regulation). Bude mít dopad i na činnost knihoven – mj. v souvislosti s nakládáním s osobními údaji jejich uživatelů. V ČR je dozorovým orgánem pro dodržování této legislativní úpravy Úřad pro ochranu osobních údajů (ÚOOÚ), proto jsme požádali o rozhovor Miroslavu Matoušovou, odborného radu z této instituce; mimochodem – vystudovala obor knihovnictví a vědecké informace a pracovala v informačních službách.

- Určitě je vhodné – pokud tak ještě knihovna neučinila – bez prodloužení provést inventuru (nebo revizi?) nakládání s osobními údaji, a to jak uživatelů knihovny, tak jejich zaměstnanců. Z této inventury, kterou nepůjde úspěšně provést bez nějaké dokumentace, vyplyne přehled o prováděných zpracováních.
- Už dnes Úřad pro ochranu osobních údajů nepovažuje za odpovídající zákonu, když správce organizuje komunikaci se subjekty údajů tak, že připouští používání nezabezpečených komunikačních kanálů.
- ...určitě bude vhodné, aby v knihovnách s metodickou působností a ve velkých knihovnách... působila osoba, která má znalosti a úkoly jako pověřenec pro ochranu osobních údajů.

Foto: archiv ÚOOÚ

Materiál, který byl schválen již 27. dubna 2016, se oficiálně nazývá *Nařízení Evropského parlamentu a Rady EU č. 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů*.

Nová legislativní úprava nahradí dosavadní zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Současně se předpokládá, že zákon č. 101/2000 Sb. bude novelizován (pozn. red.: blíže viz text na s. 348). Kdy bude novela k dispozici a co přinese navíc oproti GDPR? Souvisí s tím deklarace, že GDPR poskytuje členským státům určitý prostor ke stanovení vlastních pravidel?

Rozsah změn navozených obecným nařízením a současně s ním publikovanou směrnicí, která upravuje ochranu osobních údajů v souvislosti s jejich zpracováním pro prevenci, vyšetřování, odhalování a stíhání trestných činů a výkonu trestů, je tak velký, že bylo potřeba vypracovat návrh nového zákona. Pracovní název tohoto zákona, který by měl být předložen až nové vládě a nové Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky, je zákon o zpracování osobních údajů. Nový zákon by měl nabýt účinnosti 25. května 2018, tedy ve stejný den jako obecné nařízení. Nový zákon má poněkud širší záběr než adaptaci na obecné nařízení. Pokud zůstaneme jen u promítnutí zmocňujících ustanovení obecného nařízení, pak v této fázi návrh zákona využívá jen některá z nich – a ne všechna v plném rozsahu. Jsou například upravena některá omezení

práv subjektu údajů, jež jsou ovšem kompenzována tím, že jednotlivé případy jejich použití správce oznamuje Úřadu pro ochranu osobních údajů. Obecné nařízení však obsahuje také několik ustanovení, která přímo a bez výjimky předpokládají přijetí vnitrostátního právního předpisu. To platí zejména pro dozorové úřady. Předpokládá se, že v České republice bude nadále působit jediný nezávislý dozorový úřad, a to stávající Úřad pro ochranu osobních údajů se sídlem v Praze. Dále návrh zákona směřuje právo na ochranu osobních údajů podle obecného nařízení s právy na svobodu projevu a informací, včetně zpracování pro účely novinářské a účely akademického, uměleckého a literárního projevu, tedy oblastí s významem pro knihovny.

Předpokládejme, že knihovna dodržuje stávající zákon č. 101/2000 Sb. Co nejprve musí udělat, aby se vyhnula střetu nových legislativních úprav o ochraně osobních údajů? Musí provést posouzení vlivu na ochranu osobních údajů?

Jestliže veřejná knihovna vykonává obvyklé činnosti, které veřejné knihovny vykonávají, zpracovává tomu odpovídající osobní údaje a používá k tomu místa a době odpovídající technické prostředky a informační technologie, pak není důvod k obavám. Určitě je vhodné – pokud tak ještě knihovna neučinila – bez prodlení provést inventuru (nebo revizi?) nakládání s osobními údaji, a to jak uživatelů knihovny, tak jejich zaměstnanců. Z této inventury, kterou nepůjde úspěšně provést bez nějaké dokumentace, vyplyne přehled o prováděných zpracováních. Na základě prověření účelu (důvodu), pro který jsou osobní údaje zpracovávány, stavu zabezpečení a plnění povinností vůči zaměstnancům a uživatelům se dojde ke zjištění, co a kde je třeba změnit. Předpokládám, že půjde o změny dílčí. Pravděpodobně bude třeba upravit formuláře a některé další dokumenty určené uživatelům, zejména v důsledku změny „pravidel“ pro souhlas a podrobnější úpravy práv subjektu údajů.

K tomu, aby se na nic nezapomnělo, je dobré postupovat podle čl. 30 odst. 1 obecného nařízení a vypracovat jednorázové záznamy o činnostech zpracování, i když se na příslušnou knihovnu vztahuje výjimka z povinnosti záznamy o činnostech zpracování vést. Za výše uvedeného předpokladu – knihovna vykonává obvyklé činnosti a osobní údaje zpracovává v rozsahu těchto činnostem odpovídajícím a je v souladu se stávajícím zákonem o ochraně osobních údajů – nemá povinnost posouzení vlivu zamýšleného, tj. připravovaného nebo inovovaného zpracování osobních údajů provést. To by samozřejmě neplatilo, pokud se knihovna – zřejmě ve spolupráci s nějakým externím partnerem – zapojí do projektu „chytré (neboli smart) cokoli“. Tam jsou jednoznačně splněny podmínky pro povinnost posouzení vlivu provést. A začít bude třeba ne od internetových technologií, ale od práv a svobod, které mohou být zamýšlenou aplikací nebo jejími vazbami na aplikace jiné dotčeny nebo dokonce ohroženy.

Většina knihoven provozuje komerční automatizovaný knihovní systém nebo si systém kupuje formou služby. Jsou stále častější případy, kdy veškerá data knihovny a jejich uživatelů jsou uložena v cloudu. Co by knihovna měla na svém dodavateli požadovat ve smyslu uplatnění GDPR? Stačí, když dodavatel poskytne prohlášení, že jeho systém odpovídá požadavkům GDPR?

Možná je dobré začít tím, že bez ohledu na rozsah a formu zapojení komerčního dodavatele bude knihovna ve vztahu k osobním údajům svých uživatelů a zaměstnanců zásadně v postavení správce, se všemi povinnostmi, které z toho vyplývají. Knihovna musí nadále požadovat všechny náležitosti podle zákona o ochraně osobních údajů, tedy záruky o technickém a organizačním zabezpečení ochrany osobních údajů. Na tom obecné nařízení nic nezmění. A stejně jako dnes nebude stačit jednoduché prohlášení. Knihovna se musí přiměřeným způsobem ujistit, že takové prohlášení je něčím podloženo. K tomu slouží mj. obecně užívané nástroje dodržování kvality, jako např. doklad souladu s příslušnými technickými normami, v případě cloudu přihlášení se k Evropskému kodexu chování pro cloudy poskytovatelů takových služeb působících v Evropě (byť zatím jde o dokument nikým mimo komunitu samotných poskytovatelů takových služeb

„neschválený“). Jako záruky mají být zpracovatelem nabídnuty a správcem vyžadovány i další postupy prosazující ochranu osobních údajů v souladu s obecným nařízením, včetně např. periodického prověření stavu u zpracovatele.

Knihovnám jako správcům osobních údajů by mohly pomoci různé kodexy, osvědčení, certifikáty jako vodítka správné praxe. Kdo by měl takový kodex připravit? Jsou již k dispozici nějaké kodexy z jiných oblastí, kterými by se dalo inspirovat?

Kodexy chování, osvědčení o ochraně údajů, pečete a známky dokládající ochranu osobních údajů mají v konečném důsledku pomoci zejména uživatelům knihoven a současně usnadnit život správcům, kteří budou tyto doklady souladu s obecným nařízením a možná i vnitrostátními předpisy využívat při volbě technických řešení jednotlivých zpracování. Knihovny budou stejně jako mnozí jiní správci bez dalšího ověřování důvěřovat poskytovateli služeb nebo dodavateli řešení, který se něčím takovým může prokázat. Úřad pro ochranu osobních údajů se k žádnému návrhu kodexu chování zatím nevyjadřoval; v budoucnu bude jeho úkolem vypracování kodexu chování podporovat. Z jiných oborů víme, že cesta ke schválenému kodexu chování je dlouhá a nákladná, zejména na úrovni Evropské unie. Předchůdce budoucího Evropského sboru pro ochranu osobních údajů byl v loňském roce osloven zpracovatelem kodexu pro ochranu soukromí v mobilních zdravotnických aplikacích. Komunikaci je nutno označit za předběžnou; naostro vše započne až po 25. květnu 2018.

Každý uživatel knihovny je při registraci požádán o souhlas se zpracováním osobních údajů. Budou muset knihovny v této oblasti něco přehodnotit nebo změnit svou praxi?

Na rozdíl od správců v řadě jiných odvětví jsou změny týkající se souhlasu subjektu údajů pro knihovny mimořádně významné a skutečně navozující potřebu zásahu do komunikace se subjekty údajů. Zatímco podle stávajících tuzemských pravidel je souhlas subjektu údajů základním právním titulem pro zpracování osobních údajů v souladu se zákonem, od 25. května příštího roku je jedním ze šesti rovnocenných titulů. Knihovny se budou muset předem ujistit, proč – tedy pro jaký účel – vlastně osobní údaje zpracovávají a ujasněný účel poměřit s podmínkami, které vymezují zákonnost zpracování (v článku 6). Lze předpokládat, že budou osobní údaje zpracovávat jednak pro splnění smlouvy se subjektem údajů, jednak pro splnění své vlastní právní povinnosti. Souhlas uzavřený „pro jistotu“ jako „plošný“ bez ohledu na právní základ prováděného zpracování určitě nebude v pořádku, i když taková „rada“ se objevuje. Obecné nařízení stanoví pro získání souhlasu v souvislosti s nabídkou služeb informační společnosti přímo dítěti věkovou hranici 16 let, umožňuje však členským státům stanovit nižší věk, ne však nižší než 13 let. Právě tuto spodní hranici má zavést zákon o zpracování osobních údajů. Je nicméně třeba počítat s tím, že příprava zákona je spíše v první polovině a mnohé se může změnit.

Před krátkým časem zahájil provoz Centrální portál knihoven, který umožní, aby uživatel mohl využívat služby i těch knihoven, kde není registrován. To bude vyžadovat přenositelnost údajů o uživateli. Jaké podmínky je nutno splnit pro zajištění přenositelnosti?

Z toho mála, co o portálu vím, soudím, že ani v tomto případě není důvodu mít z nabytí účinnosti nového zákona a obecného nařízení obavu. To platí i pro přenositelnost, která je stejně tak novou dílčí funkcionalitou ve zpracování osobních údajů, jako docela velkou neznámou. Právo na přenositelnost se v rámci využívání vnitřních služeb portálu určitě nepoužije. Podle zveřejněných informací portál zajišťuje jednotný přístup ke službám participujících knihoven v České republice, zahrnující do určité míry také sdílení osobních údajů uživatelů více správci. To je ale něco jiného než přenesení osobních údajů k jinému správci. Podmínky pro využití práva na přenositelnost by nastaly při odchodu uživatele z knihovny zapojené do portálu do knihovny nezapojené do portálu.

Většina knihovních systémů je dostupná na internetu prostřednictvím protokolu „http“. Budou muset knihovny přejít na užití protokolu „https“?

Už dnes Úřad pro ochranu osobních údajů nepovažuje za odpovídající zákonu, když správce organizuje komunikaci se subjekty údajů tak, že připouští používání nezabezpečených komunikačních kanálů. Obecné nařízení určitě nepřináší snížení nároků na zabezpečení. Na druhé straně ovšem neplatí, co se někdy uvádí, totiž že pro přenos osobních údajů musí být vždy použito šifrování. Pro rozhodování o úrovni zabezpečení jsou klíčové současně povaha, rozsah, účel a kontext zpracování a technické a ekonomické možnosti správců na straně jedné a rizikovitost operací s osobními údaji na straně druhé. Tady je potřeba si uvědomit, že komunikace subjektu údajů s knihovnou je pro posuzování rizikovitosti také stálým, trvale používaným kanálem, který je zabezpečen za použití velice široce dostupných nástrojů.

Častou otázkou je, zda knihovny budou muset využívat funkci pověřence pro ochranu osobních údajů. Vztahuje se toto ustanovení také na ně? Například řada knihoven působí jako organizační složka obecního úřadu.

Česká republika podle návrhu připravovaného zákona o zpracování osobních údajů nebude využívat možnosti uvalit povinnost jmenovat pověřence pro ochranu osobních údajů v jiných případech, než ve kterých to jednoznačně stanoví čl. 37 obecného nařízení. Kromě toho okruh skutečně povinných správců podle odst. 1 písm a) také závisí na právních řádech jednotlivých členských států. Značně vágní pojem „veřejný subjekt“ bude pravděpodobně vymezen jako orgán zřízený zákonem nebo na základě zákona v oblasti práva veřejného, který plní zákonem stanovené úkoly ve veřejném zájmu. Tyto podmínky knihovny nenaplnují. To je ale stav k dnešnímu dni, v průběhu projednávání návrhu zákona může v tomto ohledu dojít ke změně. A i když stávající představa dojde naplnění, určitě bude vhodné, aby v knihovnách s metodickou působností a ve velkých knihovnách, pokud nenaplnují předchozí podmínku, působila osoba, která má znalosti a úkoly jako pověřenec pro ochranu osobních údajů. Je třeba dát pozor na to, že pokud knihovna nebude mít povinnost pověřence jmenovat a interního odborníka na ochranu osobních údajů označí jako pověřence, budou se na ni vztahovat všechny povinnosti z nařízení.

Nařízení povoluje určité odchylky pro organizace s méně než 250 zaměstnanci, což – pokud se nemýlím, s výjimkou NK ČR – platí pro všechny ostatní knihovny v ČR. V čem odchylky spočívají?

Odchylky spočívají v úlevě u některých povinnostech. Ze záměru brát na malé a nejmenší správce ohled, který je potvrzen i deklaratorními ustanoveními preambule obecného nařízení, jsou nakonec v normativním textu tři. My už jsme se první z nich podle systematiky obecného nařízení dotkli: je to výjimka z povinnosti vést, tj. vypracovat a průběžně doplňovat a jinak udržovat záznamy o činnostech zpracování podle článku 30. Tato úleva je výrazem jednoho z konstrukčních principů obecného nařízení – principu založeného na riziku, podle něhož se nároky (a náklady) na ochranu osobních údajů odvíjejí z inherentního rizika každého konkrétního zpracování osobních údajů. Na malé správce pamatuje obecné nařízení také tím, že při vypracovávání kodexů chování a uvedení mechanismů pro vydávání osvědčení v život mají být brány ohledy na potřeby mikropodniků a malých a středních podniků. Tito správci by z nich ideálně měli mít největší relativní profit.

Jaké nástroje bude mít ÚOOÚ jakožto dozorový orgán pro uplatňování nové směrnice EU?

Úřad pro ochranu osobních údajů bude mít pro uplatňování obecného nařízení a implementované trestně právní směrnice k dispozici všechny stávající nástroje, tj. pravomoci poradní, vyšetřovací a nápravné. V České republice máme všechny už teď, jen je označujeme jinými slovy. Používání všech nástrojů bude postupně čím dále více ovlivňováno unijním rozměrem dozoru nad ochranou osobních údajů. Ostatně sjednocení dozoru nad ochranou osobních údajů v celé Evropské unii je jednou z mála skutečně podstatných změn, i když osobně označení „revoluční“

nevolím. Zcela obecně to lze podat tak, že podstatně výraznější bude unijní sjednocování názorů na řešení praktických problémů, včetně ukládání pokut za porušení obecného nařízení a opatření k nápravě, byť i s dílčími modifikacemi stanovenými vnitrostátními předpisy.

Kde mohou případně knihovny a podobné instituce žádat o pomoc, konzultace a návrh řešení?

Knihovny a podobné instituce mohou samozřejmě žádat o bezplatné konzultace také Úřad pro ochranu osobních údajů. Jiná pomoc a návrh řešení jejich vnitřních problémů nejsou úkolem Úřadu, ale věcně příslušných resortních institucí. Necítím se natolik informována, abych uváděla jakoukoliv referenci.

JAROSLAV CÍSAŘ | ctenar@svkkl.cz

Téma

Ochrana osobních údajů

„Praktická kuchařka“ pro knihovny

Návod na aplikaci nařízení EU o ochraně osobních údajů v městské knihovně poskytla naší redakci Knihovna Jana Drdy z Příbrami. Zásady zpracovali za pomoci městského právníka, aby jejich postup byl i v souladu s uplatňovanými zásadami zřizovatele.

1. V systému Clavius se vyplní přihláška čtenáře (jméno, adresa trvalého bydliště, kontaktní adresa, případně telefonní číslo a e-mail, datum narození – součástí přihlášky není rodné číslo). Poté se přihláška vytiskne i s výjimkou z knihovního řádu, jehož součástí je „Prohlášení čtenáře“, že souhlasí se zpracováním osobních údajů v databázi knihovny, a to k účelům a v rozsahu uvedeném v knihovním řádu. Tento souhlas platí až do jeho písemného odvolání. Vše je stvrzeno podpisem čtenáře a zaměstnance knihovny, který ověřil správnost údajů podle dokladu poskytnutého čtenářem, s datem, kdy k přihlášení došlo. U čtenářů do 15 let podepisuje přihlášku zákonný zástupce.
2. Přihlášky ze všech oddělení se shromažďují u jednoho zodpovědného pracovníka a skladují v uzamykatelné skříni.
3. Při změně údajů se v přihláškách neškrtá, vyplní se vždy nová s novým datem a podpisy.
4. Při odhlášení čtenáře (vlastní žádost, úmrtí, odstěhování atd.) se provádí tzv. „archivace čtenáře“ s vymazáním všech osobních údajů.
5. Jakékoliv oznámení, že registrovaný čtenář již nebude navštěvovat knihovnu, vede k archivaci tohoto čtenáře. V systému Clavius se přesune daný čtenář do tzv. archivu (vše je zaheslováno a každý pracovník má své osobní heslo pro vstup do úprav výpůjčního protokolu). Program si sám hlídá případné nevyřízené závazky vůči knihovně (půjčené knihy v jiných odděleních, dlužné částky).
6. Za včasnou archivaci, tj. výmaz údajů, skartaci přihlášky a podepsaného knihovního řádu, zodpovídá na každém oddělení jeden pracovník ve spolupráci s pracovníkem, který má na starosti shromažďování přihlášek ze všech oddělení knihovny (viz bod 2).
7. Hromadná archivace čtenářů: hromadnou archivaci provádí jedenkrát ročně pověřený pracovník (viz bod 2). Archivování jsou všichni čtenáři bez závazků, kteří nenavštívili knihovnu ani jednou za posledních 999 dnů. Údaje o čtenářích jsou v tomto případě v databázi ponechány.

SVATOMÍRA FOJTOVÁ | fojtova@kjd.pb.cz

Novela zákona o ochraně osobních údajů

Dlouho očekávaný návrh novely zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, byl v srpnu oficiálně předložen ministrem vnitra ke schválení vládou a potažmo Parlamentem v rámci zavedené legislativní praxe v ČR. Hlavním cílem předloženého návrhu zákona je zajistit soulad vnitrostátní právní úpravy s GDPR a tím splnit povinnost, která České republice plyne z členství v Evropské unii. Neprovedení takového kroku by znamenalo nesplnění závazků plynoucích z tohoto členství, což by ve svém důsledku mohlo vést k uvalení finančních sankcí ze strany EU.

Jednotná úroveň ochrany dat fyzických osob v celé Evropské unii deklarovaná v GDPR zamezí rozdílům bránícím volnému pohybu osobních údajů v rámci vnitřního trhu a poskytne všem subjektům, včetně mikropodniků, malých a středních podniků, právní jistotu a transparentnost. Fyzickým osobám ve všech členských státech pak zajistí stejnou úroveň značně posílených práv vymahatelných právními prostředky a správčům a zpracovatelům uloží povinnosti a úkoly prostřednictvím důsledného monitorování zpracování osobních údajů a rovnocenných sankcí ve všech členských státech.

Od novely nelze očekávat konkrétní a unifikované návody, postupy či řešení v rámci aplikace GDPR pravidel, po kterých dotčené subjekty z důvodu nepochopení celé problematiky neustále volají. Po zveřejnění návrhu má česká veřejnost k dispozici dostatečné množství informací k zodpovědnému přístupu k novým pravidlům na ochranu osobních údajů, není proto možné se neustále vymlouvat na chybějící fakta a podklady k zahájení příprav na nové GDPR povinnosti.

Novelizovaná úprava povede k novému organizačnímu uspořádání Úřadu pro ochranu osobních údajů (ÚOÚ), který i nadále bude plnit funkci hlavního dozorového orgánu pro ČR, a to ve větším rozsahu než dosud. Vedoucí Úřadu se stane členem Evropského sboru pro ochranu osobních údajů, nově vzniklého nezávislého evropského dozorového úřadu, který bude mít kromě jiného rozhodovací pravomoc. Nově se zavádějí dva místopředsedové Úřadu, kteří na rozdíl od dosavadních inspektorů budou předsedu zastupovat, čímž je zajištěna plná funkčnost ÚOÚ za všech předvídatelných okolností.

Návrh novely českého zákona o ochraně osobních údajů čeká poměrně dlouhá a nelehká cesta, protože se nacházíme ve volebním roce a tento návrh již nebude současný Parlament schvalovat. Jen si přejme, aby jeho schvalování nebylo zneužito k politickým bojům a hlavně aby byl přijat co nejdříve to bude možné z důvodu zachování právní jistoty.

Více informací naleznete v komentáři <https://www.gdpr.cz/blog/navrh-novely-zakona-c-1012000-sb-je-na-svete/>.

Zaznamenal **ROMAN GIEBISCH** | roman.giebisch@nkp.cz

Do čísla přispěli

PhDr. Jaroslav Čisár – Středočeská vědecká knihovna v Kladně ■ **Mgr. Adéla Dilhová** – Moravská zemská knihovna v Brně ■ **Mgr. Svatomíra Fojtová** – Knihovna Jana Drdy Příbram ■ **Mgr. Roman Giebisch, Ph.D.** – Národní knihovna ČR ■ **Mgr. Michaela Hušková** – Městská knihovna Chodov ■ **Mgr. Kateřina Janošková** – Masarykova veřejná knihovna Vsetín ■ **Ing. Jan Kaňka** – Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně ■ **Iлона Kroupová** – Městská knihovna Rožnov pod Radhoštěm ■ **Mgr. Vladana Pillerová** – Národní knihovna ČR ■ **Doc. PhDr. Milada Písková, CSc.** – literární historička ■ **Jiří Walker Procházka** – spisovatel, scenárista ■ **RNDr. Lenka Prucková** – Knihovna města Olomouce ■ **PhDr. Renáta Salátová** – Národní knihovna ČR ■ **Mgr. Klára Smolíková** – spisovatelka, scenáristka a lektorka ■ **Mgr. Klára Truchlá** – Národní knihovna ČR ■ **Mgr. Vojtěch Vojtíšek** – Městská knihovna v Praze ■ **Mgr. Hana Vyčítalová** – Národní technická knihovna ■ **Daniela Wimmerová** – Sekce pro veřejné knihovny SKIP ČR ■ **Mgr. Martin Žízala** – Národní knihovna ČR

Bilance vydávání knih v ČR v roce 2016

Text sumarizuje základní oficiální fakta o knižní produkci České republiky v roce 2016, kterými se země prezentuje v UNESCO. V závěrečné čtvrté části jsou soustředěny údaje o audioknihách a celkové zhodnocení vydavatelské produkce ČR za uplynulý rok.

→ **Dnes jsou nejběžnějšími médii pro šíření audioknih CD a elektronické formáty (nejčastěji MP3), které si můžete pomoci různých aplikací stáhnout do svého mobilního telefonu.**

→ **Česká republika sice i v roce 2016 potvrdila, že je zemí vyspělé knižní kultury, ale většina ukazatelů zřejmě svědčí o přesycení až přehřátí jejího relativně malého knižního trhu.**

Audioknihy

V posledních letech dochází v České republice také k určitému rozmachu produkce a zájmu o audioknihy, a to zejména díky aktivitám profesního sdružení Asociace vydavatelů audioknih (AVA) nebo největších distributorů a prodejců audioknih.

Profesionálové z oblasti vydávání a prodeje audioknih zpravidla rozlišují mezi zvukovou knihou a audioknihou. Za zvukovou knihu považují její nezkrácené načtení jednou osobou bez dalších dodatečných dramaturgických úprav. Tomu odpovídá primární funkce tohoto zprostředkování textů nevidomým a slabozrakým specializovanou Knihovnou a tiskárnou pro nevidomé K. E. Macana. Za skutečnou audioknihou však považují její ztvárnění v nezkrácené či zkrácené podobě (příp. i zdramatizované), načtené i více herci, včetně hudby a zvukových efektů. I v případě „pouhé“ zvukové knihy se však většinou jedná o nahrávky pořízené v profesionálním studiu profesionálními herci. Je to však spíše otázka terminologie a specifikace účelu.

Dnes jsou nejběžnějšími médii pro šíření audioknih CD a elektronické formáty (nejčastěji MP3), které si můžete pomoci různých aplikací stáhnout do svého mobilního telefonu. I když prodej audioknih na fyzických nosičích stále převládá, elektronické stahování audioknih je stále oblíbenější a dnes objem jejich prodeje v této formě představuje zhruba třetinu všech prodeje. Na stoupající oblíbenosti tohoto způsobu šíření literárních děl má velký podíl především vývoj technologií na stahování. Pohodlnější poslech mluveného slova umožňují aplikace pro tzv. chytré mobilní telefony se systémy iOS, Android nebo Windows Mobile. Podle provedených průzkumů se řada uživatelů začala zajímat o poslech audioknih teprve tehdy, když jim vydavatelé nabídli jejich prodej formou stahování (download).

Propagace audioknih

Mezi propagačními akcemi vyvolává největší zájem udělování cen *Audiokniha roku* (poprvé byly vyhlášeny v roce 2013). Slavnostní ceremoniál vyhlášení vítězů probíhá pak během knižního veletrhu Svět knihy, který se zpravidla koná v květnu. Počet kategorií se nakonec ustálil na sedmi: nejlepší zvuk, obal, dramaturgie (nejlepší audiovizuální kniha), dramaturgie četba, interpret, interpretka a Cena posluchačů. Na letošním knižním veletrhu Svět knihy byla poprvé věnována audioknihám speciální tematická část a na tuto tematiku zaměřený odborný program.

Z dalších akcí na podporu audioknih si největší pozornost získal česko-slovenský projekt *Audioknihy NAHLAS!* (www.audioknihynahlas.cz) nebo *Den s audioknihou*. Specializovaná vydavatelství

při této příležitosti většinou vydávají novinkové tituly a v rámci doprovodných programů probíhají křty a autogramiády s tvůrci audioknih. Audiotéka.cz, v současnosti největší distributor elektronických audioknih v ČR, se loni zapojila i do populárního projektu dětských knihoven *Noc s Andersenem* a pokračovala v tom i letos, kdy proběhl už 17. ročník.

Evidence audioknih

Zvukovým knihám se zatím čísla ISBN nepřidávají ani se nevede jejich centrální evidence, proto lze celkový objem produkce za uplynulý rok pouze nepřímým odhadovat z podkladů, které mi poskytli jejich největší prodejci a producenti. Audiotéka.cz v roce 2016 rozšířila svoji nabídku o zhruba 170 nových titulů a sama jako vydavatel audioknih připravila 30 titulů audioknih. Např. portály dvou největších prodejců digitálního downloadu, Audiolibrix a Audiotéka.cz (oba vznikly po roce 2012), mají v současnosti ve své nabídce přibližně 3000 titulů nejrůznějších žánrů. Samotná Audiotéka.cz evidovala k 9. březnu 2017 celkem 201 678 registrovaných uživatelů; k největšímu nárůstu jejich počtu došlo ve druhé polovině roku 2016. Na jeho počátku měla více než 108 000 registrovaných uživatelů, z toho jen 16 175 z roku 2015.

Produkce audioknih

Průkopníkem produkce zvukových knih u nás je Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana v Praze, která je specifickým státním a v zásadě nekomerčním vydavatelstvím rovněž zvukových knih pro nevidomé a slabozraké. Počátky její činnosti sahají až do roku 1918. Tvorbou audioknih se soustavně zabývá již od roku 1960. Objemem připravených titulů dnes patří mezi největší producenty audioknih v ČR. V současnosti provozuje tři nahrávací studia, ve kterých v roce 2016 připravili celkem 146 titulů zvukových knih (předloni jich bylo 164). Zrakově postižení občané ČR si mohou produkci Knihovny a tiskárny pro nevidomé K. E. Macana bezplatně vypůjčit ve veřejných knihovnách, které s ní uzavřely smlouvu.

Tomuto typu knižní produkce se v současnosti v Česku soustavně věnuje cca 30 vydavatelů (podle některých odhadů je jich však i několiknásobně více) – specializovaných a tradičních,

ale i pouze příležitostných a okrajových: Albatros Media, AudioStory, Audiotéka, Euromedia Group, Mladá fronta, OneHotBook, Panteon, Práh, Progres Guru, Radioservis, Rybka Publishers, Supraphon, Tympanum, Walker & Volf a další. Nejoblíbenějším žánrem audioknih jsou detektivky a thrillery. Čeští uživatelé audioknih preferují díla zahraniční proveniencí. Cenové rozpětí audioknih na českém trhu je široké: 39–1790 Kč; důvodem vyšší ceny je většinou to, že se jedná o celé komplety.

Informace a novinky ze světa audioknih lze nalézt v internetovém magazínu *naposlech.cz* či na prodejním portálu Audiotéka.cz. O historii zvukového slova se např. můžete dočíst na blogu portálu Audiolibrix, který vás vezme na cestu od fonografu až po stahování ve formátu mp3 (blog.audiolibrix.com/cs/kratka-historie-audioknih/).

Tabulka č. 9 Nejprodávanější tituly audioknih v roce 2016 – Audiotéka.cz

1. Zdeněk Svěrák, Jára Cimrman, Ladislav Smoljak: *Divadlo Jára Cimrmana (Všech 15 her a texty, na které se nedostalo)*, Supraphon
2. Boris Johnson: *Faktor Churchill*, Audiotéka
3. Jonáš Jonasson: *Zabiják Anders a jeho přátelé (a sem tam nepřítel)*, Panteon
4. Paula Hawkins: *Dívka ve vlaku*, OneHotBook
5. Walter Isaacson: *Inovátoři*, Audiotéka-Práh
6. Vlastimil Vondruška: *Přemyslovská epopej*, Tympanum
7. Robin Shilp Sharma: *Mnich, který prodal své ferrari*, Rybka Publisher
8. Miloslav Šimek, Jiří Grossmann: *Komplet 1966–1971*, Supraphon
9. Andrej Sapkowski: *Zaklínač I. Poslední přání (komplet)*, Audiotéka
10. Jaroslav Kmenta: *Padrino Krejčíř – Gangster*, Audiotéka-Bookmedia

Zdroj: audioteka.cz

Závěr

Ačkoli knihy a zájem o jejich četbu stále potěšitelně patří na jedno z předních míst v žebříčku kulturních hodnot obyvatel České republiky, a to bez ohledu na způsob šíření jejich obsahu (tiskem, elektronickými daty nebo akustickými signály), poslední souhrnný statistický přehled se od těch předešlých v leccěms odlišuje. Česká republika sice i v roce 2016 potvrdovala, že je zemí vyspělé knižní kultury, ale většina ukazatelů zřejmě svědčí o přesycení až přehřátí jejího relativně malého knižního trhu.

— S výjimkou rekordního počtu vydaných titulů beletrie a dětské literatury, byl v celkovém sníženém ročním objemu vydaných titulů knih, většina ostatních ukazatelů vykazuje oproti předchozím rokům snížené až stagnující hodnoty na úrovni statistické chyby. Některé – i již zavedené a vyprofilované nakladatelské domy – svou produkci nových titulů utlumily a zřejmě sázely více na reedice.

— Vůdčí vydavatelské skupiny Albatros Media a Euromedia Group své vedoucí postavení naopak ještě posílily. Potvrdily postupující koncentraci v segmentu knižního trhu, a to buď akvizicí dalších vydavatelských značek (Euromedia Group), nebo převzetím významných specializovaných internetových prodejců e-knih (Albatros Media).

— Při stále přetrvávající nedostupnosti exaktních ekonomických informací o jednotlivých vydavatelských, distribučních a prodejních subjektech knižního trhu, a to především z hlediska počtu vydaných a prodaných výtisků knih, dosahovaných zisků, příp. ztrát apod., a tím i nemožnosti porovnání jejich ekonomické síly a postavení na knižním trhu (na tom se již od roku 1995, kdy tyto bilanční přehledy připravuji, mnoho nezměnilo), prodeje knih v roce 2016 spíše stagnovaly, což nepřímým naznačovali i někteří tradiční autoři bestsellerů. Prostě na knižním trhu včetně vydaných překladů se nový trhák typu Harryho Pottera neobjevil.

— Specializované literární časopisy i literární rubriky periodik naznačovaly, že hlavní i tradiční hráči vydavatelského sektoru, bohužel, stále více upřednostňují masovou produkci před vydáváním náročnějších děl, a to včetně těch překladových. Tuzemská produkce beletrie stále čeká na ztvárnění témat, která přesvědčivě přesáhnou jejich regionální horizont a dokážou oslovit čtenáře v širším teritoriálním měřítku.

— Oblast e-knih se v souladu s trendy v zahraničí nevyznačovala takovou dynamikou nárůstu jako v předešlých letech. Tíživým problémem však zůstala neexistující evidence nových způsobů šíření literárních textů. V případě elektronických knih stále závisí pouze na dobrovolném hlášení jejich vydavatelů. Vydávané audioknihy se v současnosti dokonce neevidují vůbec.

Knižní nabídka loňského roku byla bezesporu opět pestrá, jiná věc je, zda měla na opačné straně dostatek čtenářů – obecně i těch menších, se zájmem o náročnější tvorbu. Budoucnost ukáže, jsou-li ukazatele stagnace za loňský rok nastavením reálného zrcadla, co český knižní trh unese, a tedy pouze krátkodobým vynecháním motoru knižního oboru, nebo příznakem jeho zdrhávání v delším horizontu.

JAROSLAV CÍSAŘ | ctenar@svkkl.cz

Poděkování za pomoc a spolupráci: Heleně Čudové, Antonínu Jeřábkoví, Antonínu Chadimovi, Bohdanu Roulemu, Zuzaně Strachotové, Alžbětě Vorlové a Olze Zeinertové

Co pro vás připravujeme...

- **Rozhovor s Mgr. Evou Svobodovou, ředitelkou Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové**
- **Ohlédnutí za konferencí Knihovny současnosti 2017**
- **Akvizice a zpracování e-dokumentů**
- **Statistika o prostorových podmínkách knihoven a jejich technickém vybavení**
- **Knihovnické obrázky z eurometropole Štrasburku**
- **František Skorina a Praha a další materiály.**

Zavazuje nás
a vážíme si toho,
že jste našimi
čtenáři.

Velmi citlivě vnímám nespravedlnosti

Foto: archiv A. Machové

Zhruba před sto lety se začali lidé odborově sdružovat. Odborový svaz pracovníků kultury a ochrany přírody (OSPKOP), který je spolu s dalšími 29 odborovými svazy sdružený v Českomoravské konfederaci odborových svazů (ČMKOS), největší odborové centrále v ČR, hájí zájmy knihovníků. Jeho předsedkyní byla v květnu 2013 zvolena – a v květnu 2017 znovuzvolena – Anna Machová z Národní knihovny ČR, i proto ji redakce Čtenáře požádala o rozhovor.

- Našemu zřizovateli nevdají, že Národní knihovně chybí peníze na nadtarifní složky mezd (osobní ohodnocení, odměny), tedy vlastně na motivační nástroje. To pracovníky knihovny diskriminuje oproti ostatním oborům veřejného sektoru, kde nadtarifní složky činí v průměru 20–30 % platu, zatímco v naší ústřední knihovnické instituci cca 5 % platu.
- Bohužel se nám ale nepodařilo dosáhnout toho, aby zaměstnancům, postiženým „zmrazením“ platů, byly zpětně vyplaceny dlužné částky. Důvodem byl údajně nedostatek peněz. Na jaře 2015 se přesto tehdejší odcházející ředitel a jeho náměstek odměnili statisícovými částkami...
- Ucházeli jsme se jako odborová organizace o možnost zúčastnit se v roli pozorovatelů výběrového řízení na generálního ředitele knihovny. Byli jsme odmítnuti! Bylo nám řečeno, že takové věci nejsou na MK ČR zvykem. Od kolegů z jiných oborů kultury... ale vím, že účast zástupce odborů je v takových případech zcela běžná.

Paní předsedkyně, můžete vysvětlit, jak ve vašem odborovém svazu došlo ke zdánlivě nesourodému spojení kultury s ochranou přírody a jaké mají knihovny, resp. ta největší u nás, Národní knihovna ČR, v tomto odborovém svazu postavení?

Spojení kultury s ochranou přírody v našem odborovém svazu mnoho lidí opravdu zarazí, ale jde o nesourodost jen zdánlivou. V době vzniku odborového svazu, tj. v roce 1990, patřily obory spojené s ochranou a studiem přírody (správy národních parků, chráněných krajinných oblastí, zoologické a botanické zahrady, hvězdárny a planetária atd.) ještě do resortu Ministerstva kultury. Dnešní Národní památkový ústav, jehož odborové organizace jsou od počátku členy našeho odborového svazu, byl konglomerátem ústavů památkové péče a ochrany přírody. Možná si ještě někdo ze čtenářů vzpomene na zkratku SÚPPOP. Spojení péče o památky s ochranou přírody je logické – žijeme v kulturní krajině, kulturně využívané (obdělávání, pěstování...), často přetvářené v návaznosti na stavební objekty atd. Chráněné krajinné oblasti a národní parky provozují muzea a další objekty zaměřené na osvětu a vzdělávání. Fenomén kultury, kultivace tady bezesporu je. Pokud jde o knihovny, odborová organizace Národní knihovny ČR představuje jedinou ryze knihovní instituci v OSPKOP. Ale roz-

hodně není osamocena. Knihovny jsou přítomny ve všech pamětových či sbírkotvorných organizacích, které jsou zastoupené v našem svazu: v galeriích, muzeích, ústavech památkové péče, v Památníku národního písemnictví, nemohou chybět v institucích, jako jsou národní parky, hvězdárny či zoologické zahrady. Vždyť jde o vzdělávací a vědecké instituce opět s přesahem do kultury – budují muzea, návštěvnická a informační centra apod.

Kdy došlo k založení OSPKOP a proč?

Vznik našeho odborového svazu (<http://www.ospkop.cz>) souvisí se společenskými změnami, k nimž došlo na přelomu let 1989–1990. Po rozpadu jednotné organizace odborového hnutí (ROH) vznikla v kulturní oblasti řada samostatných odborových svazů, a to převážně na základě profesní nebo institucionální příslušnosti. OSPKOP je v ČMKOS a také dvou mezinárodních odborových sdruženích, která působí v oblasti veřejných služeb: světové organizaci PSI (Public Services International) a její evropské součásti Evropské federaci odborových svazů veřejných služeb (European Federation of Public Services Unions – EPSU, <http://www.epsu.org/>). Jejich prostřednictvím OSPKOP aktivně pracuje také v dalších evropských odborových strukturách, má možnost upozorňovat na postavení institucí veřejného sektoru, získávat informace o tendencích a politikách, které se na evropské úrovni i na úrovni jednotlivých států formují ve vztahu k zajištění veřejných služeb pro občany, kam patří zdravotnictví, sociální služby, státní správa, záchranné složky, jako jsou především hasiči, dále kultura, ochrana přírody, lesní hospodářství, komunální služby, hospodaření s vodou atd. Naš svaz rovněž dlouhodobě udržuje kontakt se slovenskými odbory, a to sekci kultury, životního prostředí a ochrany přírody, působící v rámci odborového svazu SLOVES.

Jak jsem si prostudoval strukturu ČMKOS, odborářům z knihoven se nabízí i členství v Odborovém svazu pracovníků knihoven a Odborovém svazu pracovníků kulturních zařízení? Čím se odlišujete?

V Odborovém svazu pracovníků knihoven (OSPK) jsou podle mých informací organizováni kolegové převážně z knihoven zřizovaných kraji

a obcemi; z knihoven, které jsou příspěvkovými organizacemi Ministerstva kultury ČR, je členem odborová organizace Moravské zemské knihovny. Odborový svaz pracovníků kulturních zařízení vznikl na základě odborových organizací kulturních středisek a domů kultury, je v něm sdruženo také několik regionálních divadel. Jak už jsem naznačila výše, kromě odborové organizace Národní knihovny ČR jsou v našem svazu pracovníci knihoven přítomni jako správci četných a cenných knižních kolekcí v muzeích, galeriích, na hradech a zámcích, v dalších institucích. Je vždy na rozhodnutí příslušné vznikající odborové organizace, do jakého odborového svazu vstoupí.

Jak široká je v současnosti vaše členská základna?

OSPKOP je z hlediska početnosti členské základny největším odborovým svazem ze svazů působících v oblasti kultury. Má přes 2000 členů, kromě zaměstnanců sbírkových institucí zřizovaných kraji a obcemi zastupuje poměrně významnou část zaměstnanců institucí zřizovaných Ministerstvem kultury ČR – těch je kolem 7000, neboť z 29 příspěvkových organizací MK ČR jsou členy našeho svazu základní odborové organizace čtrnácti těchto institucí, např. Národní galerie, Národního muzea, Národního technického muzea, Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, již zmíněné Národní knihovny ČR, Památníku národního písemnictví, všech složek Národního památkového ústavu, tj. Generálního ředitelství a 14 územních pracovišť, dále Husitského muzea v Táboře, Valašského muzea v přírodě, Národního filmového archivu a dalších.

Co vedlo vás osobně k tomu, že se angažujete právě v odborové organizaci a usilujete o lepší postavení i platové ohodnocení knihovníků?

Jako řadová zaměstnankyně Národní knihovny ČR jsem pochopitelně ve stejné situaci jako moji kolegové, takže nemohu být spokojená s tím, jaké jsou v kultuře obecně a v Národní knihovně zvláště platové a pracovní podmínky. Svého času mě odboráři v knihovně požádali, abych jejich zájmy zastupovala, snažím se o to již bezmála 20 let. Kromě toho jsem asi tím, koho bychom mohli nazvat „starým metodikem“ – i ty takzvané „čistě odborové“ otázky, jako jsou odměňování

a pracovní podmínky zaměstnanců, považují za součást oboru knihovnictví, součástí řízení knihoven. A nemyslím si, že odborová práce v zájmu zaměstnanců je něčím, co se v zásadě protíví snahám knihoven nebo kulturních institucí, jejich řízení a rozvoji obecně. Spokojený a motivovaný zaměstnanec určitě podává lepší výkon než ten, který je špatně placen a ještě mu hrozí ze všech stran restrikce. Naši lidé, bohužel, stále od svých nadřízených slychají věty „komu se tu (něco) nelíbí, nemusí tu pracovat“ – bez ohledu na to, zda už instituce do konkrétních zaměstnanců něco investovala (a často i zaměstnanci sami investovali do svého profesního rozvoje), jaký ten člověk konkrétně podává výkon...

Jaká je dnes vlastně platová situace pracovníků našich knihoven, a to i ve srovnání s ostatními oblastmi kultury? Nedávno jsme na stránkách Čtenáře (pozn. red.: č. 11/2016, s. 392–395) publikovali příspěvek polské autorky o neutěšeném platovém ohodnocení této profese v Polsku...

Velmi mě potěšilo, že jste ten polský příspěvek publikovali! Náš knihovnický tisk se těmto tématům mnoho let nevěnoval, jako by ani do naší odbornosti nepatřila! Přitom jde o personální management. Knihovnictví je oborem, kde zřizovatelé zaměstnance nikdy zrovna „nepřepláceli“. V posledních letech se podle výsledků šetření prováděných Národní knihovnou – Knihovnickým institutem (průzkumy věkové, vzdělanostní a mzdové struktury pracovníků knihoven) postupně zlepšovala situace knihovníků v regionech, zatímco stát se ke svým knihovnám – a vůbec ke kulturním institucím, které zřizuje – stále chová velmi macešsky. Ukazují to i předběžné výsledky posledního průzkumu, podle kterých jsou platy kvalifikovaných knihovníků v Národní knihovně nižší oproti ostatním knihovnám až o tisíce korun. Bohužel, náš zřizovatel, Ministerstvo kultury, je toho názoru, že pro řešení naší situace stačí zvyšování tarifních platů, a zásluhu o toto zvyšování platů přičítá sobě, přestože je to výsledek dlouhodobého úsilí odborů a jejich vyjednávání s vládou. Našemu zřizovateli nevádí, že Národní knihovně chybí peníze na nadtarifní složky mezd (osobní ohodnocení, odměny), tedy vlastně na motivační nástroje. To pracovníky knihovny diskriminuje vzhledem k ostatním oborům veřejně-

ho sektoru, kde nadtarifní složky činí v průměru 20–30 % platu, zatímco v naší ústřední knihovnické instituci cca 5 % platu. Průměrný měsíční plat v NK ČR je dlouhodobě pod úrovní celostátního průměru a je naprosto nesrovnatelný s pražským průměrem.

A jaká je konkrétně platová situace pracovníků ústředních knihovnických institucí, jako např. Národní knihovny ČR, Moravské zemské knihovny v Brně a dalších krajských knihoven?

Trochu jsem to naznačila v předchozí otázce, nyní nemám detailní informace o platech v těchto institucích, zkusela jsem hledat ve výročních zprávách, ale holá čísla nemají správnou vypovídací hodnotu. Vždy je nutné přihlížet k funkcím instituce, k průměrné tarifní třídě, k věkovému průměru zaměstnanců (ten je např. v NK ČR vysoký, tudíž jsou vyšší platové stupně, ale stejně žádná sláva, protože lidé jsou takřka bez osobních příplatků), ke kvalifikační struktuře – brát v úvahu, jaký je podíl vysokoškoláků a odborně připravených středoškoláků. V NK ČR je tento podíl vysoký – 65 % zaměstnanců má vysokou školu, podíl zaměstnanců s odborným vzděláním činí přes 80 % z celkového počtu zaměstnanců.

Veřejnost knihovny všeobecně vnímá – často bez konkrétní znalosti jejich činnosti – jako příjemné pracovní prostředí. Na co se tedy vaše odborová organizace v tomto prostředí koncentruje a za co vlastně bojuje?

Mám-li stručně charakterizovat oblasti, kterým se odbory věnují a v nichž dosahují hmatatelných či spíše viditelných výsledků a nabízejí zcela konkrétní pomoc, musím na prvním místě jmenovat **řešení pracovních právních problémů**. Neméně významnou roli odbory hrají při **kolektivním vyjednávání**. Příprava kolektivních smluv a vyjednávání – sociální dialog se zaměstnavatelem – jsou důležitými momenty v komunikaci se zaměstnavatelem, při nichž je možné dojednat pravidla vztahů mezi zaměstnavateli a zástupci zaměstnanců, benefity nad rámec zákoníku práce, vymezit okruh informací, které zaměstnavatel bude předávat zaměstnancům prostřednictvím odborové organizace, a stanovit postupy informování, projednávání i spolurozhodování. Můžeme svým tlakem a vyjednáváními leccos napravit, jako opět v Národní knihovně, jejíž ve-

dení v letech 2011 a 2012 pozastavilo z „úsporných“ důvodů platový postup podle odpracovaných let. Z iniciativy odborové organizace byl tzv. věkový automat po dvou letech obnoven. Bohužel se nám ale nepodařilo dosáhnout toho, aby zaměstnancům postiženým „zmrazením“ platů byly zpětně vyplaceny dlužné částky. Důvodem byl údajně nedostatek peněz. Na jaře 2015 se přesto tehdejší odcházející ředitel a jeho náměstek odměnili statisčovými částkami... Další významnou oblastí je starost o dodržování předpisů **hygieny práce, bezpečnosti a ochrany zdraví při práci** (BOZP). Odbory v organizacích sledují dodržování zásad zdravé a pro zdraví a život bezpečné práce v návaznosti na konkrétní pracovní prostředí a na specifika jednotlivých činností zaměstnanců. V knihovnickém provozu dnes prakticky nenajdeme činnost, která by se obešla bez počítačů. Takzvaná skeletomuskulární zátěž, které jsou zaměstnanci vystaveni, byla již před lety klasifikována jako jedna z nejnebezpečnějších zátěží organismu. Práce u počítačů se spolu s oblastí stavebnictví, které ve statistikách vede smrtelnými úrazy, a těžké chemie dostala mezi nejrizikovější činnosti. Naši zřizovatelé a vedení institucí nevěnují tomuto fenoménu dostatečnou pozornost. Zvyšování této zátěže je typické pro NK ČR, kde narůstá objem práce při stagnujícím počtu zaměstnanců. V nedávné minulosti, v souvislosti s nechvalně „proslavenými“ úspornými opatřeními ve veřejném sektoru, se počet našich zaměstnanců dokonce snížil, dodnes jsme však tehdy ztracená systemizovaná místa nezískali zpět, takže stejný, nebo dokonce vyšší objem práce od roku 2011 vykonává menší počet zaměstnanců. Veřejnost, ale i ministři financí vnímají nynější zvyšování počtu zaměstnanců ve státním sektoru bez ohledu na obor činnosti pouze jako „nárůst úředníků“, a tak si našimi pracovními místy zatím řeší svůj problém s nedostatkem zaměstnanců Ministerstvo kultury... V některých knihovnách existuje neblahá tradice jakéhosi **normování činností** spojených s oblastí jmenného a věcného zpracování dokumentů, přičemž ukazatele výkonů nejsou stanovovány řádným způsobem a nejsou ani projednávány s odborovými organizacemi, jak ukládá zákoník práce (§ 300 – stanovování norem spotřeby práce), a bohužel tyto „normy“ nejsou ani považovány za pouze orien-

tační, jak by tomu mělo být. Zatím vítězí obrazně řečeno „dlouhý bič a malý dvorek“ a strach kolegů před ztrátou zaměstnání při neplnění uloženého objemu práce.

Co může váš odborový svaz pracovníkům knihoven konkrétně nabídnout?

Pokud máte na mysli sociální program OSPKOP, nabízíme poměrně široké spektrum benefitů: od příspěvků na dětskou rekreaci, na léčebné pobyty až po příspěvky při finanční nouzi způsobené živelní pohromou nebo dlouhodobou nemocí. Za nejdůležitější ale považují pomoc při kolektivním vyjednávání, pracovníprávních sporech, kontrole dodržování předpisů bezpečnosti práce. Neměli bychom se vracet k „ručníkově-bonboniérovým“ časům! Lidé by se měli hlouběji orientovat ve svých právech, uvědomit si, jaká mají a že se také musí ve vlastním zájmu zasadit o to, aby zaměstnavatelé tato práva respektovali!

A teď téměř aktuální záležitost. Můžete nějak komentovat roli vaší odborové organizace po jmenování nového ředitele Národní knihovny ČR Martina Kocandy?

Ucházeli jsme se jako odborová organizace o možnost zúčastnit se v roli pozorovatelů výběrového řízení na generálního ředitele knihovny. Byli jsme odmítnuti! Bylo nám řečeno, že takové věci nejsou na MK ČR zvykem. Od kolegů z jiných oborů kultury (muzea, galerie, NPÚ) ale vím, že účast zástupce odborů je v takových případech zcela běžná. Výběrové řízení považujeme za neprůhledné, a to nejen z toho důvodu, že jsme „nebyli při tom“. Ministr kultury Daniel Herman při uvedení pana Kocandy do funkce odmítl odpovědět na moje otázky, jaké vlastně byly koncepce, které uchazeči o pozici generálního ředitele předložili a proč nebyl vybrán třeba Petr Kroupa, který dva roky pro knihovnu pracoval, tedy znal i její závažné problémy. Tady poznamenávám, že koncepce kandidátů se na webu MK ČR objevily teprve po „inaugurační“ návštěvě ministra v Klementinu... To, jakým způsobem celé řízení probíhalo, a fakt, že Národní knihovna má v průběhu dvou let již třetí vedení, samozřejmě velkou část kolegů vyprovokovalo k aktivitě, kterou odbory podpořily svým prohlášením, že situace může vyústit ve vyhlášení stávkové

pohotovosti. S panem ředitelem Kocandou jsem již jednala, uznává, že rozsah a hloubka problémů Národní knihovny jsou pro něj do značné míry překvapením, ale je odhodlán se zřizovatelem tyto problémy řešit. Knihovna musí fungovat a výbor odborové organizace se samozřejmě nebude bránit jakémukoli konstruktivnímu jednání, chceme, aby se problémové záležitosti „pohnuly“. Navíc jsme ve stadiu nedokončeného jednání o nové kolektivní smlouvě a máme zájem na tom, aby kolektivní smlouva byla uzavřena. Naše výhrady jsou namířeny proti neodpovědným postupům ministerstva, které odmítá projednávat naprosto zásadní otázky financování základních činností knihovny a jejího rozvoje a závažné problémy označuje za „běžné provozní

záležitosti“ (!!!). Platy zaměstnanců jsou „třešň na dortu“, který se brzy rozsype, protože za 15–20 000 hrubého do knihovny mladí pracovat nepůjdou. A stará garda odchází.

Z čeho jste v poslední době měla profesně největší radost a co vás nejvíce rozčílilo?

Profesně? Asi z toho, že mě několik kolegů pochválilo za práci, kterou v knihovně dělám. Na tu druhou vaši otázku neumím jednoduše odpovědět, pořád je něco... Ale velmi citlivě vnímám nespravedlnosti, které se vůči zaměstnancům dějí, všelijaké šikany a bossingy, nepotismus, vládu jedné strany, a to vždycky té, která zrovna řídí Ministerstvo kultury...

JAROSLAV CÍSAŘ | ctenar@svkkl.cz

Události

Z činnosti knihovny v Šumperku

Městská knihovna v Šumperku má více než stoletou tradici. V současnosti je to moderní kulturní centrum s širokou škálou služeb čtenářům i veškerému obyvatelstvu města i širokého okolí. Vychovává si čtenáře od utlého dětství, nabízí služby seniorům. Má přes tři tisíce registrovaných uživatelů. Velkou pozornost věnuje propagaci četby, pořádá festivaly jako Město čte knihu, soutěže pro děti i dospělé, výstavy výtvarných děl, literární programy kombinované s hudbou. Kulturních a vzdělávacích akcí se zde účastní každoročně na 13 000 osob. Využívá krásného přírodního okolí Šumperka a některé akce organizuje tzv. v terénu (Pradědovy letokruhy). Každoroční program knihovny je velmi zajímavý a přitažlivý; můžete se zde setkat s osobnostmi celostátního i mezinárodního formátu.

Počátkem letošního února se v šumperské knihovně konala zajímavá beseda o nové knize Markéty Pilátové nazvané *S Baťou v džungli* (Praha: Torst, 2017), která je kombinací beletrie a literatury faktu. Jedná se o další kapitolu mapování baťovské historie, ve které je stále co objevovat a vysvětlovat. Baťovské podnikání totiž v minulosti zasáhlo i Šumperko. Jan Antonín Baťa zalo-

žil v Brazílii čtyři města; jeho rodina se dnes věnuje většinou byznysu v zemědělství.

M. Pilátová žije už deset let v Brazílii, učí tam děti češtině a studuje osobní archiv J. A. Bati, který tam po druhé světové válce přesídlil. Jeho rodina dnes čítá kolem stovky členů. Autorka využíla svých rozhovorů s členy Baťovy rodiny, jejich vzpomínek, důvěrně znalosti prostředí, kde žijí. Vytvořila svědectví o životě tohoto rodu, medailony jejích členů, zachytila jejich názory a pohledy na události, které prožívali. Akce byla kombinací besedy, autorského čtení a autogramiády. Zúčastnilo se jí asi sto osob včetně představitelů města. Funkce moderátorky se spolu s autorkou knihy ujala ředitelka knihovny paní Kamila Šeligová.

Spolu s M. Pilátovou přijela do Šumperka i nejstarší vnučka J. A. Bati, paní Dolores Baťová. Svěrázná osoba, která vzhledem ani projevem svého dědečka nezapře. Mluví plynně česky a vede k tomu také své děti a vnuky. Vyprávěla o svém životě v Brazílii, o jeho zajímavostech i negativech. Od počátku 90. let se ráda vrací do Česka a věří, že jednou bude mít ve Zlíně zase svoje zázemí.

MILADA PÍSKOVÁ | milada.piskova@centrum.cz

Recenze

O epoše papíru

MÜLLER, Lothar. *Bílá magie: epocha papíru*. Překlad František Ryčl. První vydání. Brno: Host, 2016. 404 stran. ISBN 978-80-7491-243-6.

Kniha se nám velmi zajímavým a čtivým způsobem snaží přiblížit historii papíru a jeho význam pro lidstvo samotné i vývoj celé naší společnosti, přibližuje vliv tohoto důležitého média na náš každodenní život. Je členěna do třech dílů, přičemž jednotlivé díly dále tvoří kapitoly a podkapitoly. K vybavení publikace patří několik ilustrací, rejstřík, seznam poznámek a bibliografie.

Pokud se čtenář bude chtít touto formou dozvědět něco více o historii papíru a filozofii umění s tím související, je to určitě správná volba. Papír byl totiž v celé historii klíčovými médii pro zaznamenávání, oběh písma, zachycování obrazu i čísel. Existují zde však také vážná ohrožení – kyselost papíru a působení mikrobů.

Autor v knize rozvádí situaci, kdy končí epocha převahy papíru jako obrazového a znakového nosiče informací. Papír však není jen pouhým nosičem informací, ale rovněž médiem, které přenáší například hodnotu peněz, kolků, bankovek, šeků, cenných papírů aj.

Lothar Müller se věnuje třem základním pohledům na papír: všímá si ho z hlediska jeho fyzikální a materiální podoby a s tím spojené výrobní technologie; druhý pohled ukazuje papír jako „akumulátor“, tedy jako způsob, jak zaznamenat a zabezpečit oběh textů i obrazů (obchodní korespondence, dopisy, účetní záznamy aj.); třetí pohled je pohledem „zevnitř epochy papíru“, je zacílen na jeho „sebereflexi“, metaforickou stránku. V této souvislosti se v knize také předkládá mnoho trefných příměrů svázaných s papírem, které si mnohdy už ani neuvědomujeme: *Lže, jak když tiskne. Je to nepopsaný list papíru. Papír snese všechno...*

Autor, sám literární vědec a žurnalista, hledá spojení či vazbu mezi dějinami technologie výroby papíru a vznikem periodického tisku. Snaží

se narušit protikladné vnímání věku knih a věku internetu.

První díl knihy se věnuje rozšiřování papíru po Evropě. Úvodní kapitola popisuje cestu výroby papíru do Evropy a historii epochy analogového papíru. Autor svá tvrzení mnohdy dokládá citacemi z klasické literatury. Dále se věnuje tematice papírových mlýnů, světu tiskařů, papírové revoluci, papíru jako univerzálnímu substrátu, papíru jako novinám, konceptu dysgrafie, funkci oběživa. Všimá si toho, že kvalita papíru byla rovněž ekvivalentem k oblečení i postavení (např. dopisní papír opatřený zlatým okrajem).

Druhý díl nazvaný *Za zrcadly sazby* pojednává o přechodu od knihy ručně psané ke knize tištěné. Jako příklad si bere *Robinsonův deník*, na němž vysvětluje nahrazení inkoustu jako psací látky nebo používání psacích pomůcek.

Třetí díl s názvem *Velká expanze* popisuje mechanizaci výroby tiskovin, technické změny potřebné k výrobě papíru, věnuje se souvisejícím sociálním aspektům.

Stále žijeme v epoše papíru. Tisknout ale není totéž co publikovat. Psát a číst můžeme na analogovém papíře stejně jako na elektronickém. Je až s podivem, jak samozřejmě bereme papír a vše, co s ním souvisí. Autor předkládá několik zajímavých pohledů na papír – jako na médium, na nosič informací, na každodenního pomocníka v našem životě. Bez něj si svůj život nedokážeme představit. Papír je i ekologickým médiem (obaly), nosičem cenin (peníze) atd. Kolik autorů se jen věnovalo papíru a jeho vlivu, pomůckám ke psaní a tisku! Tato velmi zajímavá kniha nám připomene, jak dlouhou cestu muselo lidstvo ujit, než se dostalo tam, kde je nyní, ale také skutečnost, že vývoj nezastavíme. Taková rekapitulace stojí určitě za přečtení.

RENÁTA SALÁTOVÁ | Renata.Salatova@nkp.cz

Trendům navzdory: e-knihy v Městské knihovně v Praze

E-knihy jsou tu s námi již téměř padesát let, stále však máme tendenci vnímat elektronické publikace jako novou technologii, která vnese rychlé a radikální změny do našich životů. Není tomu tak, změny jsou plíživé.

→ Spočítali jsme si, že v prvním roce „života“ námi vydané e-knihy jsou náklady na její stažení zhruba třicetkrát nižší než na výpůjčku papírovou. Náklady na projekt *e-knihovna.cz* v roce 2016 tvořily cca 10 % rozpočtu na nákup knihovního fondu.

V roce 1971 začíná nejen historie e-knih¹, ve stejném roce byl také poslán první e-mail mezi dvěma počítačovými rozhraními. Poštovní úřady po celém světě mezitím nezanikly, přizpůsobily své služby (kolik jste za poslední rok poslali dopisů a kolik balíčků?). Na první pohled se zdá, že vydavatelů knih se podobná disrupce netýká – na českém knižním trhu vychází stabilní (a vysoký) počet nových titulů, objem prodejů mezi lety 2014/2015 vzrostl o 5 %. E-knihy se v roce 2015 podílely na celkovém obratu českého knižního trhu 1,38 %. Znamená to, že čteme pořád jenom ty vytištěné na papíru?

Revoluce, nebo evoluce

V průzkumu *Češi jako internetoví čtenáři*, jenž uskutečnila v roce 2016 společnost Nielsen Admosphere pro Národní knihovnu, odpovědělo 87 % respondentů starších 15 let, že „si neumí představit četbu knih pouze v elektronické podobě“. Preference jsou jednoznačné. Z dat zmínovaného průzkumu zároveň vyplývá, že 93 % respondentů elektronické knihy „stahuje volně online“. Jinými slovy – to, že se e-knihy neprodávají, vůbec neznamená, že by se nečetly. E-kniha zkrátka jako obchodovatelný produkt nefungu-

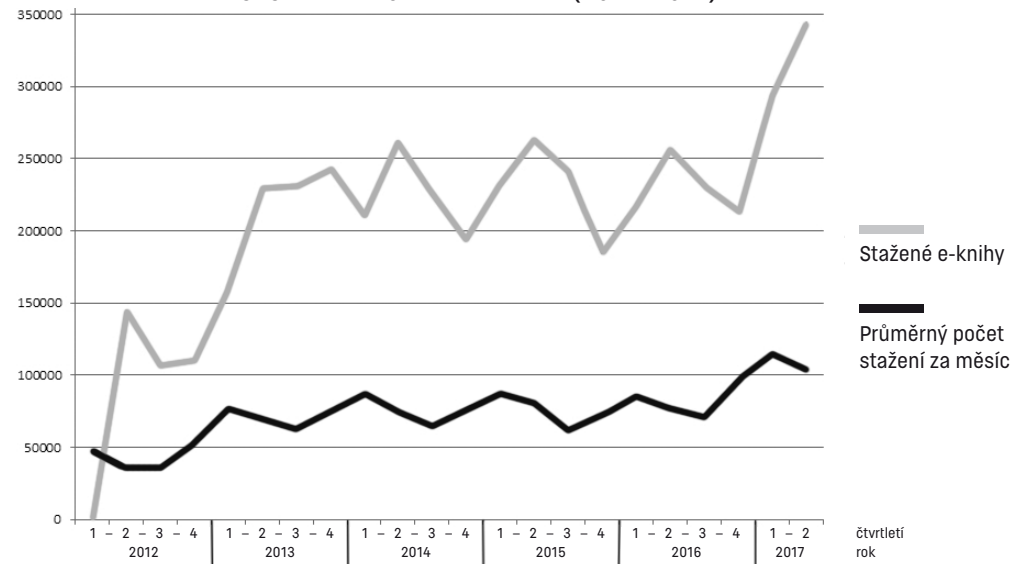
je – podobně jako v hudebním průmyslu. Je těžké naučit uživatele platit za něco, co jsou zvyklí mít zadarmo. Literatura a čtení, opět podobně jako poslouchání hudby, podléhá jakési vlastní erozi – je jí zkrátka příliš mnoho. Ne, že by člověk dnes nečetl, ale naopak je prakticky celodenním neustálým mikročtením příliš unaven na to, aby si v šeru podsvíceného Kindle otevřel 800stránkového Dostojevského. A tak si pustí film (nebo spíš seriál, ten je o půlku kratší). Má tedy smysl v knihovně nabízet e-knihy? Samozřejmě má. Kromě evidentních výhod (dostupnost, marketingový potenciál) se pojďme blíže podívat především na náklady.

Jak drahé je zdarma?

Pro nákup e-knih do knihovny lze využít několik distributorů, v Městské knihovně v Praze jsme se však rozhodli jít vlastní cestou. Od roku 2009 vydáváme elektronické knihy, tuto činnost vnímáme jako synergickou návaznost na výstupy digitalizačních projektů (HISPRA, PRALIT). Postupem času jsme se od digitalizace tzv. volných děl klasiků české literatury (Čapek, Němcová, Vančura, Hašek, Poláček a další) posunuli blíže do současnosti. Soustředíme se na díla nedo-

¹ V roce 1971 Michael Hart odstartoval *Project Gutenberg* a digitalizoval *Deklaraci nezávislosti Spojených států Amerických*.

KVARTÁLNÍ VÝVOJ STAHOVÁNÍ E-KNIH V MĚSTSKÉ KNIHOVNĚ V PRAZE (2012–2017)

stupná na trhu (víte, že jste tu knížku četli jako malí/mladí, ale nedá se koupit, antikváriáty jste prošli a v knihovně je poslední svazek v prezenčním režimu). Aktivně také oslovujeme nakladatele. Agregujeme e-knihy, které jsou pod příslušnou licencí dostupné na webu (obvykle Creative Commons). Klíčový je pro nás režim zpřístupnění (Open Access) – takto nabízáme v současnosti téměř 1000 titulů. Přečte si je někdo?

Navzdory trendům (celosvětový pokles výpůjček knih v knihovnách, počet přečtených knih ročně per capita) považují vývoj stahování e-knih Městské knihovny v Praze za dobrý. Průměrný počet stažených e-knih za měsíc v období leden až duben 2017 činí 110 430, což je nárůst 29 % oproti loňskému roku.

Podíl digitálních služeb (stažené e-knihy, digitalizované dokumenty v Krameriovi, plné texty z databází) na výpůjčkách v roce 2016 tvořil v MKP 25 %, tzn. že každá čtvrtá „výpůjčka“ se uskuteční elektronicky. Proč je to důležité? Spočítali jsme si, že v prvním roce „života“ námi vydané e-knihy jsou náklady na její stažení zhruba třicetkrát nižší než na výpůjčku papírovou. Náklady na projekt *e-knihovna.cz* v roce 2016 tvořily cca 10 % rozpočtu na nákup knihovního fondu – a za tyto (své!) peníze dostane daňový poplatník

slušnou porci kvalitní literatury, dostupné nepřetržitě a bez bariér. Ukazuje se, že tento byznys model knihovny jako producenta obsahu je velmi solidní a navíc dobře škálovatelný.

Samozřejmě to neznamená, že odtud už budeme nabízet vše pouze digitálně – na českém trhu je aktuálně v prodeji 13 000 titulů e-knih, ve fondu Městské knihovny v Praze si naproti tomu můžete vybírat mezi 450 000 tituly knih. Ne každá literatura je vhodná ke čtení v elektronickém formátu, rozdíly ve čtení z papíru a displeje jsou stále předmětem studií.² Jako knihovníci musíme uvažovat především o tom, jaké služby pro čtenáře na daný obsah navázat. E-kniha může být mimo jiné skvělým výstupem živých akcí – pořádáte-li například kurzy tvůrčího psaní, je jenom přirozené výsledky vydat (a víme, že e-kniha je ekonomicky výhodnější).

Jak je to u vás

Nabízíte ve své knihovně také e-knihy? Jaké je jejich využití čtenáři? Máte srovnání s těmi papírovými? Chcete mít e-knihy Městské knihovny v Praze ve svém katalogu? Vaše názory uvítám na své e-mailové adrese nebo mi napište do komentářů.

VOJTĚCH VOJTÍŠEK | vojtech.vojtisek@mlp.cz

² Viz např. MYRBERG, C. a N. WIBERG. Screen vs. paper: what is the difference for reading and learning? *Insights* [on line], 2015, 28(2), s. 49–54. Dostupný z: <http://doi.org/10.1629/uksg.236>

„E-deposit“: elektronické publikace v Národní knihovně ČR

Druhá část příspěvku (první byla uveřejněna v letním dvojčísle, s. 263–264) se věnuje problematice evidence elektronických publikací.

→ Je zajímavé a poměrně překvapivé, že první ISSN bylo online časopisu (*e-Logos*) přiděleno již v roce 1995. To druhé po pauze v roce 1998 a poté už nastal jejich velký nárůst. ... Začátkem května 2017 bylo v Registru ISSN celkem 2329 přidělených ISSN elektronickým pokračujícím zdrojům (včetně webů a sborníků).

Rozvoj elektronického publikování a vzrůstající počet dokumentů vydávaných pouze elektronicky komplikuje v současnosti Národní knihovně ČR (dále jen NK) snahu zachytit a získat přehled o úplné vydavatelské produkci a plnit cíl zachování národního kulturního dědictví.

NK se samozřejmě snaží produkci elektronických publikací evidovat a alespoň částečně ji získávat do svých fondů (chybějícímu „povinnému výtisku“ navzdory). Při evidenci vydaných elektronických knih spolupracuje s Národní agenturou ISBN a využívá její databázi ohlášených e-knih. Číslo ISBN se od července 2010 přiděluje i online publikacím, a to podobným způsobem jako u knih tištěných. Vydavatel ohlašuje své e-knihy přes stejný ohlašovací formulář ISBN. Jen u online publikací je třeba uvést místo druhu vazby elektronický formát a vložit URL adresu. Elektronické formáty jsou různé, ale nejčastější trojici formátů jsou pdf, ePub a Mobipocket. E-knihy se evidují v databázi *Ohlášené e-knihy* s tím, že každý formát má přiděleno své vlastní ISBN a při ohlášení má i svůj záznam. Jeden titul tedy může existovat v databázi ve více formátech a více záznamech. Při zpracování pak obvykle dochází k jejich propojení a vytvoření souborných záznamů podle platných katalogizačních pravidel RDA (Resource Description and Access).

NK od roku 2010 sleduje počet ohlášených e-knih a dokumentuje vývoj elektronického publikování v ČR. V prvních letech byl vývoj velmi dynamický a došlo k prudkému nárůstu počtu e-knih, v poslední době už se situace zklidnila a pravidelný roční přírůstek e-knih se ustálil. Přesto ročně přibude přibližně 11 000 nových záznamů. Na začátku sledování (konec roku 2010) bylo evidováno 247 záznamů, v listopadu 2013 již 13 077 záznamů a aktuálně NK eviduje v bázi ohlášených e-knih téměř 50 000 záznamů. U e-periodik se vychází z přidělených čísel ISSN elektronickým časopisům, které registruje České národní středisko ISSN sídlící v Národní technické knihovně. Je zajímavé a poměrně překvapivé, že první ISSN bylo online časopisu (*e-Logos*) přiděleno již v roce 1995, druhé po pauze v roce 1998. Poté už nastal jejich velký nárůst. E-periodika mají oproti e-knihám jednu zvláštnost – lze u nich sledovat tzv. „úmrtnost“ a rozdělit je na „živé“, tj. stále aktivní, a „mrtvé“, tedy jejichž vydávání již bylo ukončeno. Začátkem května 2017 bylo v Registru ISSN celkem 2329 přidělených ISSN elektronickým pokračujícím zdrojům (včetně webů a sborníků). Z nich bylo 1268 aktivních a 1061 ukončených, což znamená 46% „úmrtnost“.

Toto vysoké číslo svědčí o určité nestabilitě elektronických periodik a potvrzuje názory, že

vydavatelé s elektronickým publikováním mnohdy experimentují a zkouší, zda se jim přechod z tištěné verze na elektronickou vyplatí. Důkazem je i to, že „čistých“ elektronických časopisů, tedy těch bez tištěného ekvivalentu, je jen 236. Většina z nich má stále souběžně tištěnou a elektronickou verzi. Z archivačního hlediska je ovšem častá změna jejich podoby nepříjemná. Například konferenční sborníky vycházely dlouhé roky v tištěné podobě, poté se přesunuly na hmotné nosiče (CD, DVD) a nyní se objevují v online podobě. Paradoxem je, že zatímco staré

ročníky se většinou podařilo získat kompletní, nejnovější čísla z výše uvedených legislativních důvodů ve fondech chybí. Vývoj technologií přináší změny a zastarávání nosičů i formátů a velmi vážně hrozí nevratná ztráta řady dokumentů. Pokud elektronická verze vychází paralelně s tištěnou (jako je tomu kromě e-periodik také u většiny e-knih, zvláště beletrie), není tato hrozba a tím i nutnost získat e-dokument tak vysoká. Z hlediska NK jsou nyní nejdůležitější e-dokumenty vzniklé pouze v digitální podobě.

MARTIN ŽÍZALA | Martin.Zizala@nkp.cz

Příště: *Akvizice a zpracování*

Inspirace

„Živé knihy“ pro studenty

Díky jednomu z projektů organizace Amnesty international, Živé knihovně, do Městské knihovny Chodov zavítaly více než zajímavé „knihy“, které přijely studentům vyprávět své příběhy a zkušenosti. Živá knihovna je projektem, kde se pomyslnými knihami stávají členové nejrůznějších menšin, a to nejen národnostních, ale také genderových. My jsme měli tu čest poznat například zástupce romské komunity, dalšího egyptské národnosti či zástupce transsexuální menšiny.

Studenti našeho gymnázia získali nejprve od lektorek projektu informace o společnosti Amnesty International, která je držitelem Nobelovy ceny za mír a má v České republice, především v Praze, silnou základnu. Často se právě studenti v rolích dobrovolníků ujímají lektorských pozic.

Stěžejním bodem celého projektu je setkání studentů a „knih“, kdy besedující hosté nejprve seznámí studenty se svým životním příběhem, a poté je prostor pro diskuzi a dotazy v malých skupinkách, které se kolem jednotlivých hostů utvoří. Studenti se opravdu nezdráhali pokládat velmi osobní otázky, ale „knihy“ neměly problém s nadhledem a uvolněně odpovídat. Tak se stalo i v případě skupinky kolem Ahmeda, který se studenty komunikoval pouze v angličtině, ale ani to nebylo překážkou.

Diskuse s jednou z „živých knih“ Leonardem Tekou, rodákem z Angoly, který v ČR mj. vystudoval Evangelickou teologickou fakultu UK a v současnosti působí jako farář

Foto: Michaela Hušková

Někteří studenti si nechali ujet své autobusové spoje, aby mohli s hosty zůstat co nejdéle a využít tuto příležitost do poslední chvíle, a to je pro nás i zástupce celého projektu velkou pocoutou, poděkováním a inspirací pro další podobné akce, které v knihovně rádi uskutečníme. Nutno dodat, že jsme tuto akci pořádali za podpory Ministerstva kultury prostřednictvím projektu Národní knihovny.

MICHAELA HUŠKOVÁ | misha@mujmail.cz

Poprvé na světové konferenci IFLA

Pokaždé je v životě něco poprvé. První narozeniny, první třída, první zaměstnání a náhle, pokud vás vaše práce těší a baví, jste zvoleni za SKIP členem IFLA a poprvé se ocitnete mezi špičkami světového knihovnictví na 83. světové konferenci IFLA ve Vratislavi (19.–25. 8. 2017).

→ **Global Vision – celosvětová knihovnická diskuze o směřování knihoven v dnešním měnícím se světě s ideou společné práce i společných výhod sjednoceného knihovnického světa (tzv. United Library Field) – prolínala celým programem.**

Z exkurze do Mediatéky ve Vratislavi

Foto: Lenka Prucková

Organizace IFLA je velice otevřená a přístupná ke všem – svědčí o tom i to, že hned na úvod připravila společné setkání lidí, kteří přijeli na konferenci poprvé. Lidsky přístupné pozdravy prezidentky IFLA Donny Scheeder, nově zvolené prezidentky Glòrie Perez-Salmerón či generálního sekretáře Geralda Leitnera, stejně jako nabízená pomoc při výběru programu, orientaci v doprovodných aktivitách od IFLA úředníků byly vítanou pomocí vstupu mezi asi 3000 účastníků ze 123 zemí.

O programu

Slavnostní zahájení konference za účasti primátora Vratislavi, ministra kultury a dalších představitelů polského kulturního a knihovnického světa probíhalo ve velice vstřícné a očekávající atmosféře. Poprvé bylo streamováno, bohužel, vzhledem k autorským právům se ne všichni k záznamu dostali.

Bohatý a různorodý program konference probíhající v prostorách vratislavské Haly století (Hala stuletia), která je památkou UNESCO, lze rozdělit do dvou oblastí:

1. aktivity týkající se organizace IFLA a jejich sekcí (jako např. Sekce veřejných knihoven, jejíž jsem od letošního roku členkou);
2. bloky zajímavých přednášek z různých oblastí knihovnické práce.

Abych se více seznámila s činností a propagací organizace IFLA, vybrala jsem si semináře týkající se velkých aktivit jako Global Vision, připojení se knihoven k udržitelnému světu (UN 2030 agenda), projektu **Knihovnická mapa světa** (<https://librarymap.ifla.org/>), která kromě statistických údajů o knihovnách obsahuje i část SDG Stories – příklady „dobré praxe“ ze 17 oblastí udržitelného rozvoje, komunikačních kanálů IFLA (web, facebook, Twitter, Instagram, blog, Base-

camp aj.) a především valného shromáždění. Jak volení členové Rady IFLA, tak placení pracovníci se účastníkům konference plně věnovali a účastnili se či přímo vedli většinu setkání a seminářů.

Global Vision – celosvětová knihovnická diskuze o směřování knihoven v dnešním měnícím se světě s ideou společné práce i společných výhod sjednoceného knihovnického světa (tzv. United Library Field) – prolínala celým programem. V pondělí 21. 8. 2017 Gerald Leitner slavnostně zahájil online vyplňování ankety s volbou priorit (do 30. září 2017).

Profesně přínosná byla výstava plakátů či spíše bannerů jednotlivých zemí, knihoven či asociací a svazů, které přibližovaly své zajímavé projekty. Plakáty nevisely jen tak samy o sobě; vysvětlení vždy dodala informovaná osoba. Výstava byla zároveň soutěžní – nejvyšší cenu získal projekt z Malajsie, kde se našly peníze na bezplatnou dopravu lidí do knihovny. Je škoda, že se Česká republika letos této aktivity neúčastnila.

Pokud jde o vzdělávací program pro všechny účastníky konference, řada příspěvků měla velmi vysokou úroveň – např. vystoupení ředitele Norské národní knihovny, který chápe knihovnu jako místo socializace člověka, setkávání, sdílení všeho kolem (včetně „drbů“), a v tom právě vidí rozvíjení demokracie v dnešní společnosti.

Zkušenosti ze světa

Potěšilo mě, že se na světě staví nové knihovny, které nejsou jen obalem na půjčovny knih, ale již při plánování stavby se vychází z vizí institucí nového tisíciletí (a tom se také hojně mluvilo a diskutovalo). Viděli jsme řadu úspěšných realizací – oslnila třeba nová knihovna v Helsinkách. V Indonésii postavili společnými silami vesnicou knihovnu z odpadového materiálu – dřevěných palet, plastových lahví a nápojových kartonů. Pozitivně působilo vyprávění, jak výstavba nové moderní vesnické knihovny v Bogoljubovu inspirovala řadu okolních knihoven „k dílu“.

Hodně se pracovalo s prostorem pro děti (např. knihovna ve Philadelphii), řadu nám známých designových vychytávek doplnily např. schovávačky pro autistické děti, které se kolegově snaží zapojit mezi čtenáře. Zábavně působilo vyprávění o neobvyklých službách knihoven – např. půjčování oblečení či elektrokol.

Na druhou stranu je třeba přiznat, že zatímco v západních demokraciích leštíme knihovny, v Africe je možnost vzniku nových knihoven s papírovými knihami problematická. Jako řešení nám předvedli knihovnu „v krabičce“, která 20 lidem umožní na počítačích či tabletech na jednom místě číst knihy, časopisy či sledovat filmy.

Nenechala jsem si ujít vystoupení kolegů z Národní technické knihovny v Praze, které pojali jako pohádku (storytelling) o vzniku své knihovny a o postupném zlepšování služeb díky vytvoření skvělého týmu knihovníků. Líbil se mi nápad mladého amerického studenta, aby průvodce univerzitní knihovnou připravovali sami studenti, či australský marketing služeb formou hororu. Dovzdělala jsem se v oblasti právnických knihoven – objevila jsem možnost využití informací ze švýcarského Institutu (knihovny) pro srovnávací právo v Lausanne.

Podařilo se mi navštívit některé ze 36 poboček vratislavské veřejné knihovny, která nemá ústřední budovu, jen pobočky, Mediatéku a Multicentrum, a to nově zrekonstruovanou pobočku na ulici Reja, Mediatéku a pobočku na hlavním náměstí. Knihovna (770 000 knih, 120 000 čtenářů, 2 000 000 výpůjček a 1 400 000 návštěv ročně) kopíruje řadu evropských trendů, jako je práce s dětmi již od narození, populárně-naučné aktivity s teenagery (např. celoměstská hra s aplikací v telefonu), vzdělávání seniorů, rodinné čtenářské kluby, půjčování her, využití zahraničních dobrovolníků...

České rezervy

Bylo by hezké, kdyby se knihovníci více zapojili do aktivit IFLA. Diskutujme o Global Vision – myslím si, že i naše nová koncepce je s nimi v souladu –, snažme se najít v knihovnách aktivity, které přispívají k udržitelnému vývoji světa, využívejme Knihovnickou mapu světa a staňme se jejichmi spoluvůrci, zveřejněme naše dobré projekty či sdílejme naše dětské aktivity na stránkách Sekce knihoven pro děti a mládež IFLA, zapojme se do soutěže filmů s knihovnickou tematikou nebo do soutěže o nejlepší novou či zrekonstruovanou knihovnu. Máme řadu skvělých akcí a, bohužel, svět o nich neví.

LENKA PRUCKOVÁ | pruckova@kml.cz

Konference *Elektronické služby knihoven* počtvrté

Ve dnech 16. a 17. května 2017 se ve Zlíně již počtvrté uskutečnila konference *Elektronické služby knihoven*. Uspořádala ji Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně (KKFBZ) ve spolupráci s Knihovnou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně (KUTB).

Předstartovní workshopy

Stejně jako při minulém ročníku i letos samotnému přednáškovému programu předcházely dva workshopy. Workshop proběhnuvší v KUTB vedly Barbora Buchtová (MZK) a Světlana Hrabínová (KUTB) a jeho název zněl *Myslet či nemyslet: praktický průvodce designovými metodami a tvorbou kreativních kampaní*. Úvodní část workshopu byla inspirována myšlenkou Steva Kruga *Nenuťte uživatele přemýšlet* a její aplikací v online i off-line prostředí knihoven. Jejím smyslem bylo pomocí praktických příkladů ukázat základní principy použitelnosti a návrhu uživatelského prožitku (UX). Druhá část (nazvaná naopak *Nuťte uživatele přemýšlet*) vysvětlovala, že někdy je naopak dobré uživatele nechat přemýšlet, pokud chceme, aby si něco dobře zapamatovali nebo přijali za své. Workshop se v této části zaměřil na aplikaci poznatků Dana Arielyho (*Jak drhá je intuice*) a Malcolma Gladwella (*Bod zlomu*) do praxe, konkrétně při propagaci knihovny. Workshop umístěný do budovy KKFBZ se věnoval zapojování knihoven do portálu *Knihovny.cz*. Jeho prezentačně-knihovnickou část vedla Iva Zadražilová, technickou pak Petr Žabička (oba MZK).

Den první

Vít Richter (NK ČR) zahájil hlavní část programu přednáškou na téma *Veřejné knihovny a jejich služby v digitálním prostředí – možnosti a meze*. Příspěvek velmi přehledným způsobem popsal hlavní trendy, které lze v českém i světovém knihovním prostředí sledovat v posledních letech,

a zvláště se zaměřil na legislativní podmínky autorského zákona a povinného výtisku, které do značné míry limitují či umožňují rozvoj elektronických služeb. Jednu z těch nejviditelnějších – portál *Knihovny.cz* – pak představil Petr Žabička a zaměřil se zejména na poznatky a vývoj od veřejného spuštění portálu v říjnu 2016. Logicky návazný příspěvek o připravované službě pro MVS a dodávání dokumentů (*Získej*) přednesl Jan Pokorný (NTK). Služba, která bude novou generací dlouhá léta úspěšně fungující Virtuální polytechnické knihovny, by se měla stát jedním z pilířů portálu *Knihovny.cz* a bude velmi důležitá, zda se pro MVS podaří v budoucnu nastavit lepší, algoritimizovatelné a uživatelsky předvídatelné parametry.

Čtení, knihovny a online svět – tak nazvali svůj koreferát Richard Papík a Jan Závěšický (Ústav bohemistiky a knihovnictví PPF SU a Ústřední knihovna UK). Prvně jmenovaný se věnoval fenoménu čtení v době informační společnosti, jeho kognitivním aspektům a dalším jevům této oblasti, druhý pak specificky tomu, jak ovlivňuje vnímatelnost a použitelnost webů míra jejich přizpůsobivosti parametrům zařízení, tedy responzivnímu designu. Michal Denár (MK Česká Třebová) v příspěvku *Koha znamená dar* rekapituloval více než dvouleté zkušenosti s ostrým provozem otevřeného knihovního systému Koha v českých knihovnách. Zmínil personální, procesní i finanční aspekty přechodu a využívání otevřeného softwaru. Novinkou letošního ročníku pak byla prezentace jednoho ze zahraničních partnerů konference *De Gruyter – a truly global*

Momentka z přednášky V. Richtera, ředitele Knihovnického institutu NK ČR

Foto: archiv KKFBZ

Publisher, kterou velmi dobře zvládnutou češtinou oceněnou auditoriem předvedl Jacek Lewinson. Hovořil o historii a rozvoji tohoto nakladatelského domu a zejména růstu jeho publikačního a databázové základny v posledních letech.

Edita Vališová a Gabriela Obstová (KJM Brno) nazvaly svůj příspěvek (*e*)*Knihovna Jiřího Mahena*. Seznámily posluchače s velmi širokým spektrem všeho, co je v KJM elektronické: od online katalogu, webových služeb, elektronického časopisu až k aplikaci RFID a nové služby *Odlož si knihy*. Následující příspěvek Lindy Janšové (NK ČR) s názvem *Praktické možnosti online vzdělávání pro knihovníky* přednesl v zastoupení Vít Richter. Prezentace nás zorientovala v nabídce vzdělávacích akcí (především e-learningových kurzů) a pomůcek dostupných online. Představen byl také nový webový rozcestník Knihovnického institutu NK ČR na adrese <https://studujte.nkp.cz>. Od roku 2018 by měl být nákup elektronických informačních zdrojů (EIZ) pro celou ČR zajišťován prostřednictvím licenčního centra *CzechElib* – to bylo hlavním poselstvím přednášky Jiřího Jiráta (NTK), která shrnula ambice a cíle nově založeného licenčního centra a nastínila nová pravidla, která budou aplikována v oblasti pořizování přístupu k EIZ v budoucnu. Toto téma uzavřelo jednání prvního dne konference, které moderoval Jan Kaňka (KKFBZ).

Den druhý

Druhý den jednání byl v moderátorských rukou Ireny Jánské (KUTB). Jako první bod programu uvedla svou kolegyni, Světlanu Hrabínovou. Ta se zabývala tím, *Jak dostat knihovnu do mobilního zařízení*. Zdůraznila nutnost připravenosti knihovních webů na různé rozměry displejů a probrala možnosti, jak se s tímto požadavkem vyrovnat. Monika Holoubková připomněla ve svém vystoupení důležitý projekt, který již od roku 2001 archivuje českou národní doménu (*Webarchiv*), a zaměřila se na jeho vývoj a nové aktivity, jakými jsou například tematické sběry. Jiří Pavlík (Ústřední knihovna UK) se tradičně věnoval *e-knihám* v knihovnách se zaměřením na český obsah. Představil několik novinek ve vývoji trhu a rozšiřování nabídek. Přes mediální skepticismus ohledně e-knih se v poslední době zdá, že např. e-výpůjčky v knihovnách by mohly být rostoucím segmentem tohoto trhu a že je o ně – při správné propagaci – zájem.

Další ze sponzorů konference, Martin Krčál (Citace.com), prezentoval novou publikační platformu *Pablikado*, která umožňuje uživatelům práci s poznámkovým aparátem, podtrhávání, zvýrazňování apod. Bez zajímavosti není ani propojení s citačními manažery, zejména pak se systémem Citace PRO. Následovala další novinka konference, kterou byla předtočená videopřednáška Jitky Feberové a Jana Poláška (Ústřední knihovna UK). Jejím tématem byla *Synergie knihoven kamenných, digitálních a virtuálních na příkladu propojování elektronických informačních zdrojů, výukových produktů a vydavatelských*

aktivit. Příspěvek ukázal značnou šíři aktivit, kterým se knihovna věnuje. Radek Pavlíček (Středisko Teiresiás MU) se tradičně zabýval problematikou přístupnosti webů a standardem *Handicap Friendly*. Velmi srozumitelným způsobem ukázal, jak zdánlivě nepodstatné detaily mohou znevýhodněným uživatelům komplikovat život a jak málo často stačí k nápravě. Představil také zajímavý projekt *FriendlyVox* pro hlasové zpřístupnění obsahu webu, který je volně dostupný a využitelný v knihovnách.

Společným tématem posledního bloku konference byla problematika identifikace. Jan Kolář (NTK) popsal aplikaci, která umožňuje mobilním zařízením s NFC čtečkou, tedy dnes velmi běžnou výbavou chytrých telefonů, načítání RFID čipů v dokumentech. Telefon v rukou knihovníka se tak může stát nástrojem *evidence prezenčních výpůjček*. Šárka Kašpárková seznámila posluchače se *zkušenostmi získanými ze zavádění technologie RFID v knihovně* jednak v rovině identifikace a ochrany dokumentů, jednak při identifikaci čtenářů. Pozitivním poselstvím bylo,

že se již nejedná jen o doménu velkých a odborných knihoven, ale i městských veřejných. V závěrečném příspěvku *Knihla otevírá knihovnu* předvedl Miloslav Brada (NPMK JAK) nápadité využití identifikátorů dokumentů i uživatelů pro řízení přístupu do budovy v rušné části města a ochranu majetku. Ve vazbě na knihovní systém se tak RFID čipy knih i čárové kódy průkazů mohou stát opravdovou vstupenkou ke službám.

Na prahu dalšího ročníku

Nesluší se chválit vlastní počiny, to mohou udělat jiní a jinde, ale z reakcí účastníků konference i přednášejících šlo pravděpodobně o zdařilou akci, což nám dává energii do příprav dalšího ročníku, který proběhne v květnu 2019. Hodláme zůstat u bienální periodicity, osvědčila se s ohledem na vývoj oboru. Výzvou pro nás zůstává prostorové řešení. Současný počet (sto účastníků) je na hranici únosnosti, ale z rychlosti vyčerpání přihlášek víme, že zájem je větší. Snad se nám podaří nalézt rozumnou cestu.

JAN KAŇKA | kanka@kfbz.cz

Texty a šansony zněly pod širým nebem

V pořadí čtvrtý ročník úspěšného *Letního čtení na střeše* proběhl ve středu 23. srpna na terase vsetínské knihovny na Dolním náměstí. Knihy ke čtení již tradičně vybíral literární kritik Pavel Kotrla. Na osmdesát přítomných návštěvníků se tak mohlo zaposlouchat do těchto ukázek: *U babičky* (Isaak Babel), *Velký mág* (René Daumal), *Hrdina* (Peter Seeberg), *Děti* (Josef Jedlička), *Olomoucká specialita* (Václav Koubek), *Bludný bruslař. Pověsti a báchorky z Nizozemska a Flander* (Cornelis Bakker, Eelke de Jong). Interpretace se skvěle zhostili vsetínští divadelníci, knihovníci a přátelé knihovny Dušan Trličík, Renata Trličíková, Kateřina Mrlinová, Míla Dümmlerová a Michal Kovář. K úžasné atmosféře pod slunečným nebem přispěly i šansony v podání Kateřiny Mrlinové s klavírním doprovodem Hon-

zy Ondruška. Své básnické sbírky představil opavský autor Ondřej Hložek, který přednesl několik básní z poslední knihy *Ulicí Dolorosa*.

Akci zhodnotila Helena Gajdušková, ředitelka Masarykovy veřejné knihovny Vsetín: „*Děkujeme všem účastníkům Čtení na střeše za vytvoření moc příjemné atmosféry: Katce s úžasným hlasem i výběrem písní, Honzovi za nenápadný, ale o to krásnější doprovod, všem interpretům za výrazný a zajímavý přednes a Pavlovi Kotrlovi za výběr ukázek i provázení celým večerem. A samozřejmě všem hostům a posluchačům, kteří v čím dál větším počtu přicházejí na toto čtení a tvoří skvělé publikum!*“

KATEŘINA JANOŠKOVÁ | kjanoskova@mvk.cz

Deset let konference o šedé literatuře a repozitářích

S pořádáním odborné akce zaměřené na šedou literaturu začala Národní technická knihovna (NTK)¹ již v roce 2008. V tomto roce se také rozběhl projekt, v jehož rámci byl vybudován digitální repozitář Národní úložiště šedé literatury (NUŠL) sloužící k jejímu shromažďování, archivaci a zpřístupňování. Pořádání každoroční odborné akce, která měla především zvyšovat povědomí o šedé literatuře a NUŠL, bylo jedním z cílů tohoto projektu.

V říjnu roku 2008 proběhl první ročník akce s názvem *Seminář ke zpřístupňování šedé literatury*, na jehož pořádání se podílely i dvě české vysoké školy – Vysoká škola ekonomická v Praze (VŠE) a Vysoké učení technické v Brně (VUT). VUT také první dva ročníky semináře hostilo. Ze začátku byl věnován především tématům spojeným s budováním nového repozitáře pro šedou literaturu. Druhý ročník semináře už přinesl navíc i dva příspěvky ze zahraničí a zařazení prezentací kolegů z jiných zemí do programu se stalo standardem i v budoucnosti. Kdo se nemohl konference zúčastnit, mohl si prohlédnout v online sborníku příspěvků v anglickém jazyce a prezentace v českém i anglickém jazyce.

Rok 2010 byl zcela výjimečným. NTK spolupřátela v tomto roce v prosinci spolu s mezinárodní organizací GreyNet *Mezinárodní konferenci o šedé literatuře GL12* (International Conference on Grey Literature). Do nově otevřené budovy NTK se sjeli přednášející a účastníci z celého světa, byla zde představena nová podoba databáze evropské šedé literatury OpenGrey² (dříve OpenSIGLE), další přednášející se věnovali šedé literatuře a její definici, typologii, vědeckým datům a nechyběla ani posterová sekce. Na mezinárodní konferenci navázal český *Seminář ke zpřístupňování šedé literatury*, nově přesunutý do Prahy.

V dalších letech se už seminář konal v tradičním říjnovém termínu a vždy v NTK. Zájem o akci se pozvolna zvyšoval a rostl také počet příspěvků. V roce 2014 došlo k významné změně – ze semináře se stala *Konference o šedé literatuře a repozitářích* s mezinárodní účastí; oficiálně se tedy rozšířil tematický záběr konference o digitální repozitáře. NTK zároveň začala vydávat kon-

ferenční sborník v nové podobě. Všechny příspěvky do sborníku procházejí recenzním řízením a jsou dostupné pod licencemi Creative Commons.³ Zároveň příspěvky vycházejí ve zvláštním čísle časopisu *The Grey Journal*⁴, který vydává GreyNet a indexuje Scopus.

Skladba příspěvků se každý rok obměňuje. Mezi klasická témata patří práce s šedou literaturou v různých institucích, její ukládání a zpřístupňování v digitálních repozitářích a služby s tím spojené. Oblíbenou stálíci jsou příspěvky právníků zaměřené na autorské právo, legislativní aspekty spojené s provozem digitálních repozitářů, licenční smlouvy a veřejné licence. V posledních letech bylo otevřeno i téma výzkumných dat, jejich propojení s vědeckými publikacemi, archivace a zpřístupnění.

V letošním roce pořádá NTK již desátý ročník této konference. Účastníci se mohou těšit na oblíbené právní příspěvky, nebudou chybět hosté ze zahraničí a konferenci bude předcházet workshop věnovaný dizertacím a výzkumným datům. Akce se uskuteční ve čtvrtek 19. října v NTK.

HANA VYČÍTALOVÁ | hana.vycitalova@techlib.cz

¹ <http://techlib.cz/>

² <http://opengrey.eu/>

³ <http://www.creativecommons.cz/>

⁴ <http://grey.net.org/thegreyjournal.html>

Použité zdroje:

- FÜRSTOVÁ, Iveta a Petra PEJŠOVÁ. Národní úložiště šedé literatury (NUŠL). In: *Inforum 2010* [online]. Praha: Albertina icome Praha, 2010 [cit. 2017-05-12]. Dostupné z: <http://www.inforum.cz/pdf/2010/furstova-iveta-1.pdf>.
- GL 12: 12. ročník Mezinárodní konference o šedé literatuře. Národní úložiště šedé literatury [online]. Praha: Národní technická knihovna, 2017 [cit. 2017-05-22]. Dostupné z: <https://nusl.techlib.cz/konference/gl-12/>.

Kluby pro děti a mládež CoderDojo v knihovnách

Děti a mládež jsou důležitou a žádanou cílovou skupinou veřejných knihoven. V České republice je podle posledních statistických šetření necelá jedna čtvrtina dětí do 15 let (24 %) registrovanými uživateli veřejných knihoven. Do knihovny se často poprvé dostávají se svou třídou v rámci knihovnických lekcí pro školy, nebo je přivedou rodiče. Náročným úkolem knihovny a knihovníků je pak „udělat“ z nich pravidelné návštěvníky knihovny, kteří už chodí do knihovny samostatně.

→ **Klub CoderDojo je určen pro děti a mládež ve věku 7–17 let. Nabízí bezplatné, bezpečné a zábavné místo, kde se děti učí základy programování, především pak kódování. Učí se, jak vytvářet webové stránky, aplikace, videohry a další zajímavé věci.**

Děti jsou zcela jistě jedněmi z nejvděčnějších účastníků akcí pořádaných knihovnamí. Mnohem větším oříškem je pak pořádání aktivit pro mládež. Aktivity a prostor pro starší děti a mládež nebyly ve veřejných knihovnách zcela běžné, v poslední době se však na práci s touto cílovou skupinou klade větší důraz. Kromě toho, že se knihovny snaží o větší spolupráci se středními školami, zakládají různé kluby pro mládež (herní, čtenářské, fotografické atd.), vyčleňují speciální prostory v knihovně pro mládež s herními konzolami, interaktivními pomůckami, posezením atd. Mládež má tak možnost trávit v knihovně čas způsobem, který preferuje. Dalo by se s trochou nadsázky říci, že jedním z hlavních rysů dnešní dospívající mládeže je zájem o virtuální svět a využívání informačních a ko-

munikačních technologií, nejčastěji různých mobilních aplikací, hraní her, sledování Youtube, Facebooku, chatování a jistě mnohé další. Pro tyto činnosti je však typické, že jsou spíše pasivní a často zabírají dětem čas na úkor jiných (starší generace by možná řekla smysluplnějších) aktivit.

Získání digitálních kompetencí

V souladu s evropskou politikou by veřejné knihovny měly být místem neformálního vzdělávání, kde lidé mohou získat digitální kompetence, které jsou čím dál důležitější pro plnohodnotné zapojení do moderní společnosti. Knihovny jsou již tradičním poskytovatelem přístupu k informačním technologiím, internetu a dalším nástrojům, které právě digitální kompetence pomáhají zlepšit. Současně začíná platit, že děti by měly být podporovány v digitální tvorbě a programování již od raného věku nejen ve škole, ale také ve volném čase, aby byly vybaveny znalostmi, které budou velmi pravděpodobně jednou potřebovat ke své práci.

Také s tímto cílem vznikají po celém světě programovací kluby pro děti a mládež zvané CoderDojo. Tento program vznikl v roce 2011 v Irsku a měl takový ohlas, že se okamžitě dostal i do Severní Ameriky a zbytku Evropy. Dnes existuje více než 800 CoderDojo klubů ve více než 60 zemích po celém světě. Knihovny jsou častým místem, kde se tyto kluby zakládají. V České republice však zatím žádný nevznikl...

Foto: archiv autorky

Co kluby CoderDojo nabízejí a jak je založit?

Klub CoderDojo je určen pro děti a mládež ve věku 7–17 let. Nabízí bezplatné, bezpečné a zábavné místo, kde se děti učí základy programování, především pak kódování. Učí se, jak vytvářet webové stránky, aplikace, videohry a další zajímavé věci. V Dojo klubech mají mladí lidé možnost objevovat a porozumět technologiím, které mění svět, v němž žijí. Kromě nových dovedností zároveň rozvíjejí logické myšlení, schopnost řešit problémy, komunikační a prezentační schopnosti a kreativitu. Speciální důraz se v klubech také klade na budování komunity, vzájemné učení, mentoring a samostatné učení s důrazem na otevřenost a pomáhání ostatním. To jsou všechno principy, které veřejným knihovnám zcela jistě nejsou cizí.

Kluby CoderDojo jsou založeny na dobrovolnické práci. Jejich zřízení a následné fungování může být organizačně náročné. Veškerá podpora se zajišťuje prostřednictvím webové stránky www.coderdojo.com, především pak přes jejich českou mutaci www.coderdojo.cz. Založení klubu je zahájeno registrací na webové stránce CoderDojo. Fungování klubů je pak, stručně řečeno, zajištěno prostřednictvím dobrovolníků: tzv. šampionů, kteří zabezpečují organizaci, a mentorů, kteří mají technické schopnosti a učí děti programovat, ale i dalších dobrovolníků, kteří nemusí mít technické znalosti, ale chtějí se na činnosti těchto klubů podílet. Mentoři mohou být z řad expertů v oblasti IT, studentů IT, ale i ro-

dičů dětí. Lekce obvykle probíhají jednou týdně – nejčastěji v knihovnách, komunitních centrech nebo lokálních institucích, kde jsou k dispozici počítače. Plán jednotlivých lekcí je přístupný na internetu, přičemž lekce si každý mentor může upravit tak, aby vyhovovaly jemu i celé jeho skupině. Na českých stránkách CoderDojo jsou k dispozici další prezentační materiály, především pak zmíněné výukové materiály a manuály, návod, jak založit klub, veškeré potřebné kontakty a další informace.

Program je celosvětově podporovaný mnoha nadnárodními firmami (Microsoft, Dell, Bank of Ireland) a neziskovými organizacemi. Nad CoderDojo v ČR převzal záštitu europoslanec Luděk Niedermayer se svými spolupracovníky. Partneři projektu CoderDojo v České republice je firma Microsoft a Česká asociace manažerů informačních technologií. Celosvětová setkání účastníků Dojo probíhají například i na půdě Evropského parlamentu pod jeho přímou záštitou v rámci kampaně, která upozorňuje na důležitost technického vzdělání mladých lidí (www.codeweek.eu).

Pokud máte ve své knihovně vhodné prostory a lidské zdroje ochotné organizovat takový klub a chcete být průkopníkem této aktivity v českých veřejných knihovnách, máte skvělou příležitost! Pokud budete o založení uvažovat, využijte kontakty uvedené na www.coderdojo.cz, případně e-mail autorky textu.

VLADANA PILLEROVÁ

Vladana.Pillerova@nkp.cz

Elixír pro dětské oddělení v Rožnově pod Radhoštěm

Já bych řekla, že dobrá dětská knihovna se dělá někdy lehce, ale jindy musí člověk knihovnický sáhnout do různých – i zapomenutých – „šuplíčků“, odkud ještě nevytáhl skryté nápady, či povolat jiné pomocníky. No a někdy nám nezbude, než se inspirovat u svých kolegyně a kolegů v jiných knihovnách. Soutěž *Kamarádka knihovna*, do které jsme zapojeni už od začátku, nám v tom velmi pomáhá.

Z besedy pro žáky 2. tříd –
Neotesánek – o slušném chování

Být čarodějnici, umíchala bych čtenářský elixír pro všechny holky a kluky z našeho města a okolí. Ale co to píší? Vždyť takový kouzelný nápoj vyrábíme každý rok! Namícháme do něj nabídku besed pro školy, školní družiny, mateřské školy a další malé návštěvníky knihovny. Přidáme 12 chytrých kapek – 12 měsíčních soutěží. Přidáme velkou polévkovou lžici inspirace pro soutěž *Kde končí svět – O poklad strýca Juráša*, vmícháme cizokrajnou bylinku z *Dánska od H. Ch. Andersena*. Elixír ochutíme medem od Janinky z *21. Podzimního putování broučků Valašským královstvím*. Pro lahodnou chuť přidáme kouzelné mořské perličky z *Perlorodek*. To všechno vaříme pět dnů při *Večerníčcích na kamenech* za knihovnou. Poté přineseme na *Čtenářský štrůdl* k odbornému posouzení spisovatelů Čerňku Kramolišovi (tedy jeho soše). Ten si jen tak lízne, ale nikdy nám kouzelný elixír ještě nepohani.

No, a když je vše připraveno a elixír má tu správně vyváženou chuť, můžeme ho klidně podávat při *Pasování prvňáčků na čtenáře krásného slova Valašského království*. A jeho účinek je ihned viditelný a slyšitelný. Naše dětské oddělení má jen dvě menší místnosti a ty se rychle zaplní malými čtenáři a jejich rodiči. V jedné místnosti máme i stůl s pěti počítači, a to pak jde knihovnicím „hlava kolem dokola“.

Akce Čtenářský štrůdl

Ale „blýská se na lepší časy“ – chystá se přístavba naší knihovny, kterou moc a moc potřebujeme. Držme si pěsti, ať to všechno dopadne na 1*. Loni jsme si vyzkoušeli, jak bude fungovat i šest krásně – dětmi, rodiči i knihovníky – vymalovaných knihobudek umístěných poblíž dětských hřišť.

Takže konec čarování a hurá do práce! *Prázdňinové čtení bez počítačů* sice nedávno skončilo, ale děti už čekají na další akce.

Text a foto **ILONA KROUPOVÁ** | ikor@knir.cz

„Paní knihovnice“ z Mirovic

J. Bílková (stojící) ještě v době svého aktivního profesního působení, kdy získávala nové dětské čtenáře

Foto: archiv MĚK Mirovice

nicí všech odborných školení, a když se odstěhovala, knihovnu jsem po ní od července 2006 převzala.

Zapojovali jsme se do spousty aktivit: probíhaly exkurze žáků

Mezi oceněnými knihovníky, kteří byli v letošním roce nominováni na cenu *Jihočeský knihovník roku*, byla také Ing. Jana Bílková z Městské knihovny Mirovice na Písecku. Městečko má s přilehlými osadami kolem 1500 obyvatel. Knihovnu navštěvuje přibližně každý desátý občan, ale jak už to bývá, často jeden čtenář zásobuje knihami celou rodinu. Paní Bílková působila v mirovické knihovně 11 let. Sama říká, že práci raději koná, než o ní píše. Nakonec se mi přece jen svěřila:

„Ke knihám jsem měla vždycky blízko, už jako malá jsem byla pilnou čtenářkou písecké knihovny. Po skončení studií jsem nastoupila v místním zemědělském družstvu v malé obci Milovice. Nejbližší knihovna byla v Mišovicích, ale nebyl knihovník. A tak jsem zde několik let pracovala.“

V roce 1978 jsme se s rodinou přestěhovali do nedalekých Mirovic a já opět byla pilným čtenářem místní knihovny. Pracovala jsem zde jako účetní a ekonom. V roce 1993 jsem odešla do Blatné, kde jsem 12 let učila odborné předměty na Střední ekonomické škole. Po odchodu do důchodu v roce 2005 jsem najednou měla spoustu volného času a chtěla jsem ho nějak smysluplně využít. Začala jsem tedy pravidelně pomáhat v knihovně. Zúčastňovala jsem se s paní knihov-

školy, snažila jsem se získat nové dětské čtenáře a zaměřila jsem se i na děti, které ještě číst nedovedly. Knihovnu navštěvovaly společně s paní vychovatelkou i děti z družiny. Já sama se účastnila různých akcí školy. Od roku 2008 knihovna pasuje nejmladší žáky školy na čtenáře, vyhodnocuje a oceňuje nejpilnější čtenáře za uplynulý rok; o tři roky později se zapojila do výtvarné soutěže *Lesy a příroda kolem nás* a vystavuje vzniklé výtvarné práce. Nevyhýbali jsme se ani automatizaci a rovněž jsme vytvořili své oficiální stránky na webu.

Knihovna pořádá různé akce i pro širokou veřejnost a speciálně i pro seniory. O všech svých aktivitách jsme informovali veřejnost městským rozhlasem, v našem časopise *Mirovicko* nebo na webu města či knihovny.

Práce v knihovně mě moc bavila, setkávala jsem se s mnoha lidmi se stejným zájmem o knihu, byla jsem ráda, že jsem objevovala stále nové a nové nadšené čtenáře. Knihovnu jsem sice předala mladší kolegyni, ale stále jsem jejím čtenářem a aktivním účastníkem všech akcí, které pořádá.“

DANIELA WIMMEROVÁ

| Wimmerova.D@seznam.cz

Aktuální možnosti získání rekvalifikace v oboru knihovnictví

Potřebujete pro svého zaměstnavatele či sami si chcete doplnit chybějící odborné vzdělání? Chcete se dozvědět potřebné informace z oboru, zúčastnit se klasické frontální výuky s praktickým procvičováním, s možností konzultací či diskuse s ostatními účastníky a lektory kurzu? Nebo nepotřebujete žádný kurz, ale rádi byste „jen“ měli ten správný certifikát, opravňující a stvrzující vaši profesní kvalifikaci? Pojdme se podívat, jaké máte v současné době v těchto případech možnosti.

Klasickým „celkovým“ rekvalifikačním knihovnickým kurzům je v českém knihovnictví definitivně konec. Poslední ročník tohoto kurzu realizuje v současné době Národní knihovna ČR (dále NK), ostatním rekvalifikačním knihovnickým kurzům u jiných knihoven (Moravská zemská knihovna v Brně – dále MZK, Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě – dále MSVK, SVK Olomouc) akreditace Ministerstva školství (dále MŠMT) na tento typ kurzu již skončila.

Od roku 2015 vstoupily v platnost **dílní profesní kvalifikace**. V návaznosti na model EU se začala aplikovat **Národní soustava kvalifikací** (dále NSK) a **Národní soustava povolání** (NSP), více informací najdete na <http://www.narodnikvalifikace.cz/> a <http://www.nsp.cz/>. Knihovnický obor je v NSK zařazen do kategorie 72 – Publicistika, knihovnictví a informatika.

Jakým způsobem systém funguje?

Ministerstvo kultury (MK) je autorizujícím orgánem pro oblast vzdělávání knihovníků ve veřejných knihovnách. MK rozhoduje a přiděluje tzv. autorizace jednotlivým autorizovaným osobám (považují se za ně knihovny, případně školy, kde se knihovnictví vyučuje či přednáší). Autorizované osoby mají své autorizované zástupce (specializované odborníky), kteří splňují přísná kritéria výběru.¹

Foto: Jan Ludmila

Momentka z rekvalifikačních zkoušek, které probíhaly v roce 2017 v MZK

K dispozici je v současné době celkem šest schválených profesních kvalifikací knihovníka (v závorce jsou uvedeny autorizované osoby), ze kterých již lze, případně bude možné, složit zkoušku:

- knihovník akvizitér (NK, MZK, MSVK);
- knihovník katalogizátor (NK, MZK, MSVK);
- knihovník pracovník správy fondů (NK, MZK, MSVK);
- knihovník v knihovně pro děti (Knihovna Jiřího Mahena v Brně);
- knihovník v přímých službách (NK, MZK, MSVK);
- referenční knihovník (NK, MZK, MSVK).

Na stránkách NSK najdete u každé profesní kvalifikace následující podrobnosti:

- kvalifikační standard (tedy výčet toho, co je

obsahem, náplní dané kvalifikace, jednotlivé odborné způsobilosti);

- hodnotící standard (podrobnosti ke zkoušce – tedy co konkrétně a jakým způsobem se bude hodnotit, počet zkoušejících, podmínky u zkoušky, délka zkoušky apod.);
- přehled autorizovaných osob (a dále jejich autorizovaných zástupců);
- ověření uznatelnosti kompetencí.

Velkou změnou je oproti stávajícímu systému rekvalifikací to, že nyní zájemce může složit zkoušku bez předchozího absolvování kurzu.²

V MZK se uskutečnily první zkoušky podle NSK. Zúčastnilo se jich celkem 16 uchazečů, všichni absolvovali úspěšně a obdrželi tak certifikát stvrzený autorizovanou osobou (MZK) pod hlavičkou MK. Nutno dodat, že všichni zkoušení byli absolventy prvního ročníku kurzů jednotlivých profesních kvalifikací.

V letošním roce se realizovaly celkem čtyři kurzy akreditované MŠMT: knihovník katalogizátor, referenční knihovník, knihovník v přímých službách a knihovník pracovník správy fondů. Do

kurzu knihovník akvizitér se v loňském roce nepřihlásil žádný uchazeč, proto nebyl otevřen. Všechny kurzy se zúčastnilo celkem 16 posluchačů.

Také v dalším školním roce má MZK v plánu kurzy akreditované MŠMT otevřít, záleží bude ovšem na dostatečném zájmu posluchačů. Kurzy mají různý časový rozsah v návaznosti na profesní kvalifikaci (od 80 do 160 vyučovacích hodin) a probíhají od 20. září 2017 do 11. dubna 2018.

Výuka bude probíhat v Brně v MZK každou středu vždy od 9 do 16 hodin. Jednotlivé předměty vyučují odborníci z praxe, ať z MZK, či externí spolupracovníci z jiných odborných pracovišť. Rozvrh, respektive struktura předmětů, je dána zněním odborných způsobilostí každé profesní kvalifikace. Více informací o kurzech i zkouškách, včetně přihlášek, najdete na: <http://www.mzk.cz/pro-knihovny/vzdelavani-knihovniku/zkousky-knihovnicke-kurzy-dle-narodni-soustavy-kvalifikaci>.

ADÉLA DILHOFOVÁ | dilhofova@mzk.cz

² Viz předchozí odkaz

Neušlo nám

Standard pro budování knihovních fondů

Na stránkách http://ipk.nkp.cz/docs/2017_Metodicky_pokyn_MK_akvizice.pdf a <https://www.mkcr.cz/metodiky-a-koncepce-345.html> je k dispozici ke stažení *Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřízené a/nebo provozované obcemi na území České republiky*. Standard vymezuje základní parametry pro budování knihovních fondů pro veřejné knihovny působící v obcích do 40 000 obyvatel z hlediska jejich objemu, obsahu i finančního zajištění. Poskytuje návod k provádění průběžné, pravidelné i mimořádné aktualizace knihovního fondu. Do konce října letošního roku by měl být vydán i v tištěné podobě. Problematice se budeme ve *Čtenáři* věnovat podrobněji a obsáhleji.

Regionální funkce knihoven

Na adrese <http://ipk.nkp.cz/programy-podpory/regionalni-funkce-verejnych-knihoven/vyrocnizpravy> byla zveřejněna nejnovější *Výroční zpráva o plnění regionálních funkcí krajských knihoven na území ČR za rok 2016*. V tomto roce Program podpory zajištění regionálních funkcí knihoven fungoval 15. rokem a uběhlo již 12 let, kdy přešel ze státu do kompetence krajů. Důsledkem tohoto stavu je ve srovnání s rokem 2005 stále nižší objem dotace (loni o 19 milionů Kč) a deficit 50 pracovních úvazků pro jeho naplňování. Přetrvává pokles v cirkulaci výměnných souborů, naopak se zvyšuje počet akcí i hodin věnovaných dalšímu vzdělávání knihovníků. Kraje v roce 2016 poskytl ze svých rozpočtů na zajišťování regionálních funkcí celkovou dotaci ve výši 114, 5 mil. Kč, 9 mil. Kč dodaly knihovny z vlastních zdrojů, necelých 300 tisíc Kč pocházelo z jiných grantových programů krajů.

Zaznamenal –JaC–

¹ DILHOFOVÁ, Adéla. Profesní vzdělávání knihovníků v Moravské zemské knihovně v Brně. *Čtenář*, 2016, roč. 68, č. 2, s. 54–55. ISSN 0011-2321.

S komiksem od pravěku do současnosti

Foto: Ladislav Svatoš

Existují názory, že komiks je fenomén 20. století, nemá dlouhou historii a nemůže se srovnávat s literaturou či malířstvím. Jenže v tom je háček. Komiks v sobě organicky spojuje právě tato dvě umění. „Komiks“ je sice označení moderního data, ale takové „obrázkové vyprávění“ už má nějaký ten pátek za sebou. V tomto díle nahlédneme do vzdálené i bližší historie, abychom komiksy lépe pochopili v historických souvislostech.

Tři základní pilíře komiksu

Než se podíváme do dob dávných i nedávných, řekněme si úvodem, co vlastně charakterizuje komiks jako takový. Opět se v textu inspirujeme komiksovými workshopy v knihovnách, které rádi pro děti i mládež pořádáme. Abychom mohli pátrat po komiksech v historii, musíme se dohodnout, co komiks charakterizuje. A na to nám konstatování, že komiks je devátým či sekvenčním uměním, nestačí. Podle čeho tedy poznáme komiks?

Podle následujícího:

- obrázků;
- bublin (či doprovodných textů v obdélnících či oválcích);
- rámečků (panelů či polí).

Všechny tři podmínky nemusí být vždy splněny. Komiks nemusí nutně obsahovat bubliny s textem, někdy obrázky doplní jen citoslovce či piktogramy, jindy si čtenář musí vystačit pouze s vyprávěním pomocí obrázků. Stejně tak se potkáme s komiksy tvořenými jedním rámečkem, což může být třeba u nás oblíbený kreslený vtip v novinách. Obecně však stále platí ona „svatá“ trojice: obrázky, bubliny, rámečky. Tě se při našem putování do minulosti budeme držet.

Cesta do pravěku

První obrázkové vyprávění ještě nemělo pravidelné rámečky či bubliny. Lidé té doby evidentně ještě neznali naše tři pilíře komiksu... Lovci v dobách paleolitu však ve svých jeskynních mal-

Foto: archiv autorů

bách už používali princip obrázkového vyprávění. Nástěnné malby v asi nejslavnější jeskyni světa, ve španělské Altamiře, znázorňují scény z lovů. Zvířata utíkají, lovci natahují tětivy, vystřelují šípy – a to celé je v podobě souvislého vyprávění. Reprodukce těchto jeskynních maleb jsou třeba umístěné v muzeu komiksů v nizozemském Groningenu hned ve vstupním prostoru. Jsou to první kresby, které návštěvník muzea spatří.

Egyptské komiksy

Některé nástěnné malby v egyptských chrámech či hrobkách můžeme již považovat za plnohodnotné komiksy. Obsahují výjevy, které jsou umístěné v rámečcích společně s texty vyvedenými ve zdobném hieroglyfickém písmu. Sekvenční řazení obrazů a písma do souvislého vyprávění příběhu bylo tedy běžné již kolem roku 2500 před naším letopočtem.

Mayové – mayské písmo a tzv. kodexy

Málo prozkoumaná je Mayská říše a její písemnictví. Mayové vytvořili pozoruhodné písmo, a opět ho kombinovali s obrazy. Zachovalo se hanebně málo kodexů, které se skládaly podobně jako leporela a dnes nesou jména podle měst, kde se nacházejí: Drážďanský, Madridský a Pařížský kodex. Už letmý pohled na ně nám opět odhalí rámečky, obrazy a písmo. A jsme opět u komiksů. Nejstarší civilizace podle všeho měly lepší vztah ke komiksům než mnozí současníci, řečeno s trochou nadsázky.

Komiksový středověk

Celý středověk byl jednoduše řečeno obrazový. Obraz dominuje všemu. Ručně psané knihy ne-

J. W. Procházka u kopie tapisérie z Bayeux v nizozemském muzeu komiksu v Groningenu

vytvářeli jen písaři, ale též iluminátoři. Mnohé iluminace i nástěnné obrazy v sobě obsahovaly text, který příběhy vysvětloval, komentoval nebo vyjevoval přímou řeč zobrazených postav. Vznikaly celé série obrazů či jednotlivé „komiksové“ panely – většinou s tématem náboženských příběhů, legend či skutečných událostí.

— Tapisérie z Bayeux

Mezi nejcitovanější příklady středověkého komiksu patří tapisérie z Bayeux z 11. století. Jedná se o monumentální dílo o rozměrech 50 cm na výšku a 68 metrů (!) na délku. Jde o obrazové vyprávění zobrazující vítězné tažení Viléma I. Dobyvatele do Anglie a její ovládnutí Normany. Tapisérie obsahuje po sobě jdoucí výjevy doplněné vysvětlujícím textem. Jedním slovem – dobrodružný historický komiks jako „vyšitý“ (v případě tapisérie myšleno doslova.)

— Legenda o svatém Václavovi

Obrazová vyprávění vytvořená v českých zemích mohou představovat středověké výjevy zobrazující legendu o svatém Václavovi. Pohybová dynamičnost, texty umístěné pod obrázkem a dějová posloupnost – co víc si přát? (Většina z nás jistě zná proslulé *Obrázky z českých dějin* či *Obrázky z československých dějin*, což jsou podobně strukturované komiksy.)

— Středověké bubliny ve středověkých komiksech

Obrazové vyprávění je středověku vlastní. Podobných příkladů, které jsme si uvedli výše,

najdeme v období středověku nespočet. Mnozí mohou však namítnout, že obrazy sice obsahují texty a popisky, ale kde jsou ty bubliny, patřící ke třem pilířům komiksu? Jsou zde také – a velice časté! Text je uvedený ve zvláště tvarovaných „bublinách“, a ty opravdu směřují od jednotlivých postav, aby bylo jasné, co kdo říká. Dávne bubliny však neodpovídají současným komiksovým bublinám, ale mají podobu pergamenového pásu. Proto se jim také říká „bänderoly“ neboli mluvící pásy. Vyskytují se zejména v pozdním středověku. Obrazů s bänderolami je opravdu dost. Inu – komiks, kam se podíváš.

Část křížové cesty na Hostýn

Foto: archiv autorů

— Křížová cesta

Stejně lze chápat křížovou cestu. Čtrnáct panelů zobrazuje čtrnáct výjevů – od odsouzení Ježíše Krista Pilátem Pontským po jeho ukřížování na Golgotě. Kráčíte v kostele podél obrazů či krajinnou od zastavení k zastavení a vnímáte obrazově vyprávěný příběh. Obrazy (či basreliéfy) mají neměnné pořadí. Někdy jsou u nich umístěné popisy jednotlivých zastavení Krista.

Novověk satirický, brutální, lechtivý

Pana Gutenberga máme všichni rádi. Vynalezl nám knihtisk. Zde je vhodné dodat, že k vynálezu knihtisku opět vedly obrázky. Vynálezce inspirovala razidla a dokonce i tisk hracích karet. Na konci Gutenbergových úvah pak byly pohyblivé kovové litery, sazba a tisk knih. Takže ačkoli mluvíme o knihtisku, jsme opět o obrazech.

Samotný knihtisk pak později pomohl obrazovým příběhům k nebývalému rozšíření. A že první komiksy sedmnáctého století byly opravdu pro dospělá (zatímco dnes stále někde převládá

dávno přežitý názor, že komiksy jsou pouze pro děti), zjistíme možná jen podle názvů sérií rytin; například „Dráha zhyralce“ nebo „Dráha prostitutky“. „Utrpení svatého Erasma“ z roku 1640 dodnes patří mezi nejbrutálnější díla svého druhu. Další komiksy byly pak ryze satirické či humorné. Kreslené seriály v té době získávaly nové a nové čtenáře. Až přišel první „moderní“ komiks.

Konec 19. století a vznik moderního komiksu – Žlutý kluk

Za historické datum vzniku současného komiksu se považuje 16. únor 1896. Tehdy byl v příloze deníku *New York World* uveřejněn první příběh hrdiny jménem Yellow Kid. Humoristické komiksy vycházely v příloze tohoto listu na pokračování. Byly to příběhy z newyorské chudinské čtvrti, kde hlavní hrdina prožívá každodenní trampoty. Měly již formát dnešních moderních komiksů, jen promluvy Žlutého kluka byly umístěné namísto v bublinách na jeho žluté košili. I zde tedy najdeme obrázky, rámečky a bubliny, jen ty (stejně jako ve středověku) vypadají trochu jinak.

*Poznámka: Žlutá barva v dosud černobílých novinách byla v té době ojedinělá a tento fakt také pomáhal Žlutému klukovi i zmíněnému deníku k popularitě. Vzhledem k charakteru novin, v nichž Žlutý kluk vycházel (později i v *New York Journal*) a v nichž se probíraly zejména skandály a nejrůznější „neetické“ zprávy, se dnes bulvárnímu tisku říká „žlutá žurnalistika“.*

Časy se mění, obrazové příběhy zůstávají...

Tím naše dnešní komiksová procházka historií komiksu končí. Měla ukázat a osvětlit hluboké kořeny obrazového vyprávění. Jistě, změnil se výtvarný projev, každá doba měla své bubliny, svá témata (lov, náboženství, hrdinové) a svou dynamiku vyprávění. Ale příběhy zůstaly. Dnešní grafické romány se tak dají postavit vedle středověkých maleb. A současný čtenář, který umí číst komiksy, tedy chápat toto sekvenční vizuální umění, pak snáze porozumí i pradávným příběhům i době, v níž se odehrávají.

JIŘÍ W. PROCHÁZKA

| jirka.walker28@gmail.com

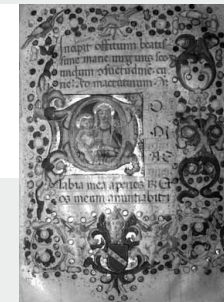
KLÁRA SMOLÍKOVÁ

| klara.smolikova@tiscali.cz

Ze zahraničí

Staré maďarské knihovny

Knihovnictví v Maďarsku má dlouhou historii a tradici, systém knihoven a knihovnictví je zhruba stejný jako v Čechách. V současnosti tam fungují knihovny stejného typu jako u nás: národní, odborné, vysokoškolské, veřejné, církevní a školní. Krátký historický přehled dvou nejstarších maďarských knihoven, té vůbec nejstarší z Pannohalmy a nejstarší veřejné z Pécsi, a zajímavosti z jejich historie mohou být mementem pro současné odpovědné činitele veřejného života nejen v Maďarsku.

Nová maďarská ústava (Alaptörvény) z roku 2011 ve svém XI. článku garantuje každému maďarskému občanu právo na vzdělávání. Všeobecná deklarace navazuje na zákon o knihovnictví z roku 1997, který podle typu knihoven poskytuje zákonný rámec jejich působení. Ovšem pro založení těch nejstarších nebyl nutný žádný zákon. Stačila obec vzdělanců, kteří toužili předat znalosti i širším vrstvám společnosti. Na začátku to byli především zástupci církevních (křesťanských) řádů, pak se přidali i laici z bohatých rodů.

Nejstarší knihovna v Uhrách

Založili ji v roce 966 benediktní v Pannohalmě (dnes městečko s necelými 4000 obyvateli, které se nachází asi 20 km jihovýchodně od Györu; zdejší klášterní komplex sv. Martina je zapsán do Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO). Knihovna je zpřístupněna veřejnosti. Ve své bohaté knižní sbírce nabízí vedle rukopisů a prvotisků literaturu z minulých staletí až do současnosti.

První katalog knihovny sestavil a napsal opat György Himmelreich až v roce 1627. O dvacet let později v knihovně evidovali celkem 2317 titulů. Císař Josef II. v druhé polovině 18. století (1786) zrušil církevní řády v celé habsburské monarchii. Část fondu byla tehdy převezena do knihovny Bibliotheca Universitatis (dnešní Egyetemi Könyvtár), kterou založili jezuité v roce 1561 v Trnavě (maďarsky Nagyszombat). Hodně knih se tehdy také rozprodalo. V roce 1802 byla knihovna vrácena benediktnům a začala epocha jejího úspěšného rozvoje, který trvá prakticky až do současnosti. Dnes mají čtenáři a badatelé v Pannohalmě k dispozici 400 000 svazků v latině, maďarštině, němčině a francouzštině. Velká část jich pochází z darů. Nákupy literatury probíhají kontinuálně (<https://konyvtar.osb.hu/>).

Nejstarší veřejná knihovna

Univerzitní knihovnu v Pécsi (Pétikosteli) založil biskup György Klimó (1710–1777) v roce 1774 a stala se ihned první veřejnou knihovnou v dnešním Maďarsku. „Důležité je, že uvnitř nalezněš všechno otevřené,“ to jsou slova jezuita Ference Faludiho, který byl správcem jezuitského kláštera v Pécsi v letech 1757–59. Zakladatel Klimó zveřejnil knihovní řád vytesaný na kamenné desce. Jsou zde přímo vyjmenováni ti, kdo sem měli zákaz vstupu: „idiota“, tj. do slova negramotní nevzdělanci, dále „famulus iners“, v dnešní terminologii nebezpeční nezaměstnaní, kterým se ani nechce pracovat, a konečně „fabulator“, upovídaní (ukecaní), kteří ruší ostatní.

První katalog knihovní sbírky pochází z roku 1760. Fond se postupně rozrůstal především z darů bohatých mecenášů. Biskup Klimó plánoval vrátit univerzitní knihovnou městu zašlou starou slávu, kterou získalo ve 14. století za doby krále Ludvíka I. Velikého z Anjou, kdy zde byla založena první univerzita v Uhrách. Po Klimově smrti v roce 1777 knihovna, bohužel, ztráca na svém významu, protože jeho následovníci jí nebyli nakloněni nebo neměli jeho osvíceného ducha. Byla přestěhována i do Bratislavy (Pozsony). Zvrat nastal až v první polovině 19. století za biskupa Ignáce Szepesyho, který dal postavit novou budovu knihovny. Sen zakladatele se však splnil až v roce 1923, když byla knihovna Univerzity královny Alžběty (Erzsébet Tudományegyetem) přestěhována z Bratislavy zpátky do Pécsi. Knihovna nesoucí jméno svého zakladatele (Klimó) je dnes součástí Ústřední univerzitní knihovny Univerzity v Pécsi (<http://www.lib.pte.hu/tgyo/klimo-konyvtar>).

KLÁRA TRUHLÁ | klara.truchla@nkp.cz

Před 110 lety, **1. 11. 1907**, zemřel **Alfred Jarry** (* 1873), francouzský spisovatel, předchůdce surrealismu, proslulý zejména sérií satirických her o *Králi Ubu* či prózami *Nadsamec* a *Messalina*.

Před 170 lety, **8. 11. 1847**, se narodil autor proslulého hororového románu *Dracula*, irský spisovatel **Bram Stoker** († 1912); *Dracula* se stal námětem mnoha filmů, pokračování, variací i parodií nebo úspěšného muzikálu Karla Svobody. Před 140 lety, **9. 11. 1877**, zemřel **Karel Sabina** (* 1813), český politik, publicista, kritik, básník, dramatik a prozaik, dnes známý především jako libretista Smetanových oper *Braniboři v Čechách* a *Prodaná nevěsta* a nechvalně také tím, že byl spolupracovníkem rakouské tajné policie.

Před 10 lety, **10. 11. 2007**, zemřel americký spisovatel **Norman Mailer** (* 1923), autor beletristických děl a reportážních románů (tzv. nový žurnalismus), dvojnásobný nositel Pulitzerovy ceny (*Armády noci* a *Katova píseň*) a Národní knižní ceny (*Armády noci*); mezi jeho další díla patří např. *Nazí a mrtví*, *Americký sen*, *Co děláme ve Vietnamu?*, *Oheň na Měsíci*, *Dávné večery*, *Duch děvky*, *Lesní zámek aneb Hitlerův přízrak* či biografie slavné herečky *Marilyn*.

Před 10 lety, **12. 11. 2007**, zemřel americký prozaik a dramatik **Ira Levin** (* 1929), autor románů *Rosemary má děťátko*, *Stepfordské paničky*, *Hoši z Brazílie* a *Někdo se dívá*, které byly zfilmovány.

Před 110 lety, **14. 11. 1907**, se narodila švédská spisovatelka **Astrid Lindgrenová** († 2002), jedna z nejslavnějších a nejuspěšnějších autorek literatury pro děti a mládež. Nejznámějšími knihami jsou *Pípi Dlouhá punčocha* a *Děti z Bullerbynu*, dále např. *Ronja, dcera loupežníka*, *Emil Neplecha*, *Bratři Lví srdce* či *Karkulín ze střechy*. Její knihy byly přeloženy do šedesáti jazyků a bylo podle nich natočeno přes čtyřicet filmů. Sama autorka psala i filmové a divadelní scénáře.

Před 170 lety, **18. 11. 1847**, se narodila **Eliška Krásnohorská** († 1926), česká básnířka a prozaička, propagátorka ženské emancipace, překladatelka, kritička a libretistka oper Smetanových (*Hubička*, *Tajemství*, *Čertova stěna* a *Viola*,

kterou Smetana už nedokončil) či Fibichových (*Blaník*), autorka moralizujících próz zejména pro dospívající dívky (např. *Svéhlavička*), knih i básní pro děti a mládež a dvousvazkových vzpomínek *Co přinesla léta*.

Před 160 lety, **26. 11. 1857**, zemřel **Joseph von Eichendorff** (* 1788), německý romantický básník, prozaik a dramatik, autor slavné novely *Ze života darmošlapa*.

Před 260 lety, **28. 11. 1757**, se narodil **William Blake** († 1827), anglický grafik, malíř a básník, ve své době nepřilíživě pochopený; jeho výtvarné i básnické dílo mělo později značný vliv na romantiku a preraphaelitu, na secesi a expresionismus. Byl vyučeným mědirytcem a vytvořil ilustrace k Dantovi, Miltonovi, k *Bibli* a ke svým vizionářským a mystickým básním, např. *Pisně nevinnosti*, *Pisně zkušenosti* či *Snoubení nebe a pekla*. Česky vyšly např. výbory *Svět v zrnku písku* či *Napíšu básně kytkám na listy*.

Před 200 lety, **28. 11. 1817**, se narodil francouzský prozaik **Paul Féval** († 1887), autor historicko-dobrodružných románů-fejetonů, z nichž nejslavnější jsou *Tajnosti Londýna* a především několikrát zfilmovaný *Hrbáč*.

Před 110 lety, **29. 11. 1907**, se narodil **Alberto Moravia** (vl. jm. A. Pincherle, † 1990), jeden z nejslavnějších italských spisovatelů 20. století. Proslavil se hned svým prvním románem *Lhostejní* z roku 1929. Následovala dlouhá řada úspěšných děl, z nichž k nejlepším patří vedle dvou svazků *Římských povídek* zejména romány *Římanka*, *Konformista*, *Pohrdání*, *Horalka a Nuda*; dále jsou to např. *Agostino*, *Já + On*, *Marné ctíždosti*, *Pozornost*, *Láska manželská* či *Cesta do Říma*. Množství jeho knih bylo zfilmováno, slavné jsou např. filmové verze *Římanky* s Ginou Lollobrigidou či *Horalky* se Sophií Lorenovou, která za svůj herecký výkon získala Oscara.

Před 350 lety, **30. 11. 1667**, se narodil anglický prozaik **Jonathan Swift** († 1745), autor jednoho z nejslavnějších románů světové literatury, satiry ve formě alegorie *Gulliverovy cesty*.

Před 70 lety, **30. 11. 1947**, se narodil americký dramatik, scenárista a režisér **David Mamet**, nositel Pulitzerovy ceny za drama *Glengarry Glen Ross (Konkurenti)*, které bylo i zfilmováno.

Portréty archiv autora

Univerzitní knihovna v německém Kasselu dokončila letos první fázi své rekonstrukce. Vybudovala pro své studenty studijní místa jako tzv. „třetí místo“ (na prvním místě je domov, na druhém práce nebo škola; knihovny chtějí nabídnout své prostory jako důležité třetí místo, kde je možno trávit čas). V rámci komplexní rekonstrukce se zatím renovovalo 24 000 m² (cca jedna třetina celkové plochy). Kromě velkorysé a přátelské koncepce vstupního prostoru byla vybudována řada studijních míst a komunikačních oblastí. Důraz se kladl na vizuálně přitažlivé a moderní vybavení, které je blízké studentům a vytváří z knihoven ústřední místa setkávání a učební centra. Kromě individuálních a skupinových studoven nabízí akademická knihovna příjemná místa k odpočinku a neformálnímu setkávání mezi studenty. Při zařizování interiéru byl kladen velký důraz na design a kvalitu materiálů. Sedací nábytek nabízí požadovanou atmosféru a maximální komfort při studiu. Architekti použili barevná a elegantní křesla Amoeba navržená legendárním designérem Vernerem Pantonom roku 1970, všechna studijní místa nabízí také dynamické sezení na plastové židli Tip Ton, která i při pohybu nezanechává žádné stopy na podlaze. Studovny jsou maximálně odhlučněny a akusticky odděleny od komunikačních salonků. Univerzita v Kasselu zažívá silný růst – aktuálně zde studuje na 25 000 studentů. V následujících letech počítá vedení univerzity s výstavbou nových budov a další modernizací akademické knihovny.

(*BuB Forum Bibliothek und Information – Jahrgang 69, Nr. 5, Mai 2017, s. 251*)

Veřejná knihovna v Prescott Valley v Arizoně byla vybudována v roce 2009 jako prostor sdílený řadou organizací. Budova byla navržena tak, aby byla přátelská k lidem. Mezi klíčová místa patří sál pro jednání městské rady, multifunkční konferenční místnost, střešní terasa, PC laboratoř a řada menších místností určených ke komunitnímu setkávání. Knihovna dále sdílí prostor s areálem univerzity, který nabízí časté příležitosti ke spolupráci. Sdílení je pro knihovnu vždy náročné, ale přínosy převažují nad problémy – knihovna zaujímá ve městě cenné postavení (místo rodinných aktivit, centrum pro

společenské akce) a na komunitu má velký vliv. Počet organizací, které mají zájem o spolupráci, stále narůstá, také knihovna sama oslovuje místní organizace s vlastní nabídkou, některé prostory začala využívat i komerčně. Program aktivit se pochopitelně podřizuje termínům zasedání městské rady. Auditorium je vybaveno nejmodernější technikou a zasedání přenáší občanům kabelová televize. Stejně zařízení může využívat také knihovna, která tak může publikovat záznam svých autorských čtení s nejpřodávějšími autory New York Times nebo zaznamenávat zajímavé hudební pořady. Místní komunita investovala do veřejné knihovny velké prostředky a pracovníci knihovny si dobře uvědomují, že zdejší lidé jsou jejich prioritou.

(*Public Library Quarterly – Volume 36, June 2017, s. 154–166*)

Rakouská národní knihovna představuje na výstavě „300 let svobodných zednářů“ pohled do zákulisí této tajemné organizace. První Velká lóže svobodných zednářů vznikla před 300 lety sloučením čtyř lóží v londýnském hostinci U husy a rozně. Nejstarší doklady existence svobodných zednářů pocházejí ze 14. století, ale zednářské tradice se někdy odkazují i na stavitele prvního chrámu krále Šalamouna v Jeruzalémě z 10. století před Kristem. V 17. století se zednářství rozšířilo zejména do Francie, pak do Nizozemska a Německa. Členy svobodných zednářů se stávají často šlechtici, umělci a vědci. Ovšem již v roce 1785 bylo období rozkvětu svobodných zednářů v Rakousku nařazením Josefa II. zastaveno s cílem zamezit divokému nárůstu alchymistů a mystiků v mnoha zednářských lóžích; v roce 1795 bylo zakázáno úplně. Toto vše se mění s pádem habsburské říše a od roku 1918 se mohou zednáři v Rakousku opět aktivizovat. Bojují za lidská práva a jsou politicky aktivní. Po připojení Rakouska k nacistickému Německu v roce 1938 byli zednáři pronásledováni a deportováni do koncentračních táborů. Po roce 1945 na tomto poli spojili své síly spisovatelé, novináři, herci a další profese, přesto se poválečné zednářství v Rakousku obnovovalo jen pomalu.

(*Österreichische Nationalbibliothek Magazin – Nr. 1, Juni 2017, s. 5–6*)

KNIHOVNICTVÍ

Teorie. Řízení a organizace

■ KELLAM, Lynda and Kristi THOMPSON, eds. Databrarianship: the academic data librarian in theory and practice. [Datové knihovnictví: vysokoškolská datová knihovnictví v teorii a praxi.] Chicago, Illinois: Association of College and Research Libraries, a division of the American Library Association, 2016. vii, 378 stran: grafy, tabulky. ISBN 978-0-8389-8799-5 *Kr 40.528*

■ NICHOLSON, Kirstie. Innovation in public libraries: learning from international library practice. [Inovace ve veřejných knihovnách: poučení z mezinárodní knihovnické praxe.] Cambridge, MA: Chandos Publishing, an imprint of Elsevier, 2017. vi, 150 stran: ilustrace. Chandos information professional series. ISBN 978-0-08-101276-5 *Kfe 40.498*

■ SMITH, A. Arro. Capturing our stories: an oral history of librarianship in transition. [Zachycení našich příběhů: mění se ústní historie knihovnictví.] Chicago: Neal-Schuman, an imprint of the American Library Association, 2017. xviii, 202 stran: ilustrace. ISBN 978-0-8389-1461-8 *Kr 40.491*

■ WIEGAND, Wayne A. Part of our lives: a people's history of the American public library. [Součást našeho života: lidová historie Americké veřejné knihovny.] Oxford; New York: Oxford University Press, 2015. 331 stran: ilustrace. ISBN 978-0-19-024800-0 *Kdb T 243934*

Organizace knihovních fondů

■ RUSSELL GONZALEZ, Sara a Denise Beaubien BENNETT. 3D printing: a practical guide for librarians. [3D tisk: praktický průvodce pro knihovníky.] Lanham; Boulder; New York; London: Rowman & Littlefield, 2016. xvi, 173 stran: ilustrace. Practical guides for librarians: no. 22. ISBN 978-1-4422-5548-7 *Oaah 40.535*

■ SMITH, Kevin L. a Katherine A. DICKSON, eds. Open acces and the future of scholarly communication: policy and infrastructure. [Otevřený přístup a budoucnost vědecké komunikace: politika a infrastruktura.] Lanham; Boulder; New York; London: Rowman & Littlefield, 2016. x, 307 stran. Creating the 21st-century academic library. ISBN 978-1-4422-7302-3 *Oaagb 40.532*

Úplný přehled novinek najdete na adrese http://ipk.nkp.cz/?page=09_Okn/Prirustky.htm

■ WHITNEY, Paul a Christina de CASTELL. Trade ebooks in libraries: the changing landscape. [Zpřístupňování e-knih v knihovnách: měnící se prostředí.] Berlin; Boston: De Gruyter Saur, 2017. vii, 207 stran: ilustrace. IFLA publications: 172. ISBN 978-3-11-030970-6 *Oaagb 40.563*

Sítě knihoven

■ JELÍNEK, Václav. 130 let Městské knihovny ve Veselí nad Lužnicí. Veselí nad Lužnicí: Kulturní dům, příspěvková organizace, 2017. 36 stran: ilustrace (některé barevné), faksimile. ISBN 978-80-270-1272-5 *Tee 9.920/B*

■ Slovanská knihovna. Praha: Národní knihovna ČR, 2017. 20 nečíslovaných stran: ilustrace (převážně barevné), faksimile. ISBN 978-80-7050-678-3 *Tab 9.931/B*

■ Strategic priorities: 2017–2020. [Strategické priority Německé národní knihovny: 2017–2020.] Leipzig; Frankfurt am Main: German National Library, 2017. 18 stran. ISSN 2198-8625 *Taa 9.915/B*

KNIHOVĚDA

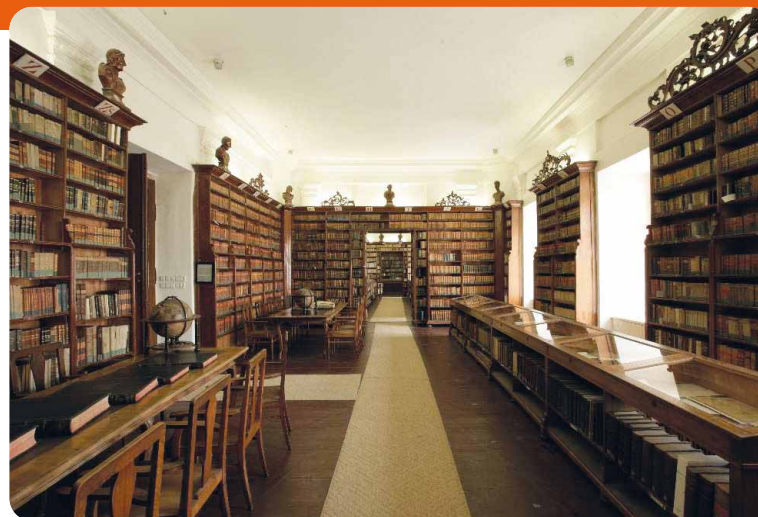
■ BOLDAN, Kamil. Úřední jednolístové tisky jaggellonského věku. Praha: Národní knihovna České republiky. Praha: Národní knihovna České republiky, 2016. 176 stran: faksimile. ISBN 978-80-7050-675-2 *Xbc 40.631*

■ KEIDERLING, Thomas, Hrsg. Lexikon der Medien- und Buchwissenschaft: analog – digital. [Slovník mediálních studií a knihovnědy: analogový – digitální.] Stuttgart: Anton Hiersemann Verlag, 2016. 1. svazek. A–F. vi, 293 stran: ilustrace. Bibliothek des Buchwesens: 26. ISBN 978-3-7772-1627-0 *X 40.522*

■ SOLÁRIKOVÁ, Miroslava. Aponiovci v dějinách knižnej kultury. Martin: Slovenská národná knižnica, 2015. 152 stran: ilustrace (převážně barevné), faksimile. Teória a výskum. Vedecké zborníky. ISBN 978-80-8149-051-4 *Ti T 243717*

INFORMATIKA

■ KOHOUT, Roman a Radek KARCHŇÁK. Bezpečnost v online prostředí. Karlovy Vary: Biblio Karlovy Vary, 2016. 68 stran: ilustrace (převážně barevné). ISBN 978-80-260-9543-9 *Ife 9.903/B*

Staré maďarské knihovny

s. 377
Klimova knihovna Univerzity v Pécsi –
← současná podoba Sepesyho sálu
Foto: Lajos Palmár

↓ a Pergamenový sál v roce 1920
Foto: Károly Zelesny

Elixír pro dětské oddělení v Rožnově pod Radhoštěm s. 370

↑ Pasování prvňáčků na čtenáře
↓ Večerníčky na kamenech za knihovnou

Foto: Ilona Kroupová

S komiksem od pravěku do současnosti

s. 374–376
↑ K. Smolíková před kopií jeskynních maleb z Altamiry v nizozemském muzeu komiksu v Groningenu

Foto: archiv K. Smolíkové a J. W. Procházky

18. konference Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě 2017

Konference je věnována problematice spolupráce archivů, knihoven, muzeí, galerií a památkové péče při využívání informačních a komunikačních technologií pro ochranu a zpřístupnění kulturního dědictví.

Pořádá Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, Národní archiv a Národní knihovna ČR.

Termín: **29. a 30. listopadu 2017**

Místo konání: konferenční sál Národního archivu v Praze, Archivní 4, Praha 4 – Chodovec

Registrace účastníků: nejpozději **do 23. 11. 2017** pomocí elektronického formuláře nebo emailem na adresu bedriska.stepanova@nkp.cz

Registrační formulář:

<http://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/formulare/prihlaska-na-18.-konferenci-archivy-knihovny-muzea-v-digitalnim-svete-2017>

Účastnický poplatek: 400 Kč
bude vybírán při prezenci před zahájením konference.

Program konference je k dispozici na <http://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/akce-skip>.
Zde najdete i prezentace příspěvků z minulých let.